Přítomnost

ROČNÍK VIII. V PRAZE 8. ČERVENCE 1931. ČÍSLO 27.

Laikova pozorování o krisi.

Byl jsem venku na svátcích a nasbíral tam spoustu faktů. Myslím, že by bylo škoda, nechat si je pro sebe. Svátky jsem ztrávil v Polabí. Úroda v tomto požehnaném úseku naší vlasti je nádherná, bohužel, marně jsem se snažil nalézti člověka, který by z toho měl radost. Je to opravdu zarážející. Z čeho se vlastně bude radovati dnešní člověk?

Venkov je nemocný stejně jako města. V místě, kde jsem byl, je veliký cukrovar. Opravují jej, umisťují nové stroje a provádějí se nějaké pozemní stavby. Protože plány těchto prací nejsou úplně hotovy, byli propuštěni zaměstnaní dělníci. V téže době stálo před vraty cukrovaru 150 nezaměstnaných, nabízejících své ruce. Cukrovar platí týdně 120 Kč.

V místě se reguluje Labe. Podnikatel platí dělníkům 90 Kč týdně. Stěžuje-li si dělník, řekne mu pyšně inženýr, že je to krásný plat a že se z toho dá pěkně žít. Takový inteligent by si měl věru uvědomit, že z takových slov mohou vzniknouti šibenice. Třebaže on sám za špatné platy nemůže, měl by se vyjadřovat opatrněji.

Vyprávěl mi přednosta na stanici, že zná české velkostatkáře, kteří platí zemědělským dělníkům pouze 4 Kč (slovy čtyři Kč) denně. Člověk se musí divit, že takových Košút není ve státě více. Slyšel jsem i to, že Slováci pracují až 99 hodin týdně a vydělají si 200 Kč. Kde je zákon o 8hodinové denní práci? Jaký strašný primitivism!

Naříká sedlák, naříká chalupník, naříká dělník — všem se nedostává peněz. A těchto peněz leží v našich peněžních ústavech miliardy. Od roku 1919 se vklady u nás zečtyřnásobily. Absurdnost šetření a vůbec celého moderního peněžního hospodářství nemůže býti ničím jiným dokonaleji znázorněna nežli právě zjevem sklíčeného, uvztekaného venkovana uprostřed nádherné úrody a zjevem napěchovaných měšců, hlídaných lidmi, kteří jsou úplně v osidlech finanční mytologie. Stroji je asi souzeno, aby zošklivil člověku tanec kolem zlatého telete. Všechno tomu nasvědčuje. Peníze jako měřítko hodnot budou buď vráceny svému původnímu poslání služby člověku, anebo bude nutno ohlédnouti se po měřítku jiném. Peníze jsou dnes do té míry zpolitisovány, kříví tak hrozně všecky vztahy lidí k lidem, k věcem, k přírodě a konečně i k sobě samým, že bez radikálního zásahu v tomto směru je marné všecko úsilí o nápravu. Cílem všeho našeho snažení, cílem celé té nesmírné tvůrčí přírodní činnosti může býti toliko lepší člověk, nikoliv napěchovaná pokladna.

Ve Vítkovických železárnách zavedli počítací stroj a propustili 35 účetních. Na Žižkově kopalo základy pro dům parní rypadlo a vzalo tím prý práci 40 dělníkům. Na stavbě přehrady u Vraného u Prahy bylo dáno do provozu rovněž rypadlo a vyhnalo z práce 300 dělníků. V Americe se v zemědělství rozmohlo do té míry užívání strojů, že stačí k obdělání půdy pouze šestina dřívějšího počtu zemědělského dělnictva. Při tom však sklizeň je o 30% větší. A podobných faktů je nesčíslně. K takovým důsledkům vede racionalisace, namířená proti člověku. Všecko se jen převádí na peníze, člověk zadarmo pracovat nemůže — tož pryč s ním! A pak se volá po konsumentovi! Co může spotřebovat člověk nezaměstnaný anebo takový, který má 4 Kč denně? Východisko z tohoto hrozného kruhu je jedině v tom, že se přestanou bilancovati peníze, neboť všecko, co na světě je a co stvořil člověk, je tu proto, aby sloužilo člověku, a nikoliv proto, aby vydělávalo peníze. Bilancovat se má vyrobené zboží a možnosti, jak by se při této výrobě dalo zaměstnati co nejvíce lidí. Všecko ostatní jsou strašné bludy, jež ve svých důsledcích vedou k sebevraždám z hladu, strachům a nekultuře vůbec. Zoufal bych si, slyším-li o sebevraždách nezaměstnaných a zároveň o stížnostech, že obilní přebytky se stále hromadí proto, že je málo jedlíků. Je stejně k zoufání slyšet, jakým barbarským způsobem jsou vykořistováni zaměstnaní, z nichž dnes většina vykonává práci za dva, a zároveň čísti nebývalé číslice o stavu nezaměstnaných. Ze všeho je vidět, že naše myšlení pokulhává za skutečností. Proč se nezkrátí radikálně pracovní doba? Nevěřím, že by dělník chodil do hospody anebo že by zvětšený volný čas věnoval věcem sociálně neprospěšným. Že by se našli jednotlivci, kteří by zlehkomyslněli v okamžiku, když by pocítili úlevu od bezduché dřiny, je jisté — převážná většina lidí by však ozdravěla a stala by se odolnější vůči různým svodům. Mám už dávno tušení, že při trošce správného vedení a výchovy se člověk při soustavě zaručující nejplnější možnou svobodu vyvine na tvora opravdu sociálního.

Je tu jedno veliké nebezpečí. To totiž, že zkrácení pracovní doby v průmyslu zostřilo by napětí, již beztoho značné, mezi venkovem a městy. Útěk z venkova by se mohl stupňovati. Tomu by se však dalo zabrániti tím, že by každý uvolněný průmyslový dělník musel si odpracovati jistou část hodin na venkově v zemědělství. Kdo zná trochu poměry na statcích, ví, že by tu mělo býti nejméně třikrát tolik lidí, kolik jich tu skutečně je. Naše statky a živnosti většinou živoří, poněvadž není dostatek pracujících lidí. Byl jsem loni na dovolené na jednom zbytkovém statku. Obrovský dvůr bývalého panského dvora obklopený se všech stran budovami. U statku bylo ponecháno asi 150 měřic polností, mezi nimi rozsáhlé zahrady asi s 1500 stromy. Na tomto obrovském objektu se dřelo do úpadu 6 lidí, zatím co tu bylo práce pro 20—30. Kdo má trochu hospodářského cítění, vycítí ihned, zda statek hospodářsky kvete či živoří. To volá na člověka z každého kouta a každé věci. Zbytkový statek živořil. Oněch 1500 stromů nemělo toho roku ani jednoho plodu, a myslím, že se to opakuje s malou změnou každý rok. Je to přirozené. Stromy se neošetřují, neobrývají, nehnojí — a důsledkem je úplná neplodnost. Stejné je to i v jiném směru. Mléko od krav nedalo se pít — páchlo kravským lejnem proto, že vemena nebyla před dojením myta — prací udřená a bídně placená dojička nevěnovala tomu pozornost. Pole rovněž byla zanedbána — všude, všude to volalo po lidských rukách. A já si myslím, že by to nebyl nijak těžký organisační problém, aby městský člověk pomáhal venkovanu v jeho dřině. Přiznal se mi deputátník onoho zbytkového statku, že podle kolektivní smlouvy zemědělského dělnictva má

nárok na 1 *kg* omastku měsíčně. Není ve smlouvě určitě řečeno, jakého omastku. Majitel mu tedy dával 1 *kg* ceresu — nejlacinějšího umělého tuku. Při tom statek měl 23 kusů dobytka, pro který bylo potřebí denně nasekat plný dvoupárový žebřinový vůz trávy, tuto naložit, složit a odnosit do kravína. Už to je úkon, který vysílí. Stejně udřený byl i majitel. Nejlépe se vedlo na statku domácím zvířatům. Člověk byl úplně jejich otrokem, příslušenstvím. A tak více či méně černě to vypadá všude na našem venkově. To je ten rub oněch miliardových vkladů v našich peněžních ústavech!

Slyšel jsem o presidentovi, že mu záleží především na konsolidaci poměrů u nás. Věřím tomu, jsou asi v podobném duchu zpracováni všichni lidé na úředních místech jen poněkud odpovědných. Heslo konsolidace je jistě potřebná věc a odpovídá smyslu pro pořádek, který je nám každému vrozen. Jde jen o to, aby lidé — strážci té konsolidace — byli sami konsolidovaní. Bohužel, není tomu tak. Byl jsem na př. svědkem tohoto zjevu. Na venkovském nádraží pokutoval vrátný ženu, která vkročila na peron bez lístku. Na to je pokuta 10 Kč. (To je běžný denní plat dělníka na venkově.) Žena peníze neměla. Dala se do pláče. Jedna její známá jí peníze nabídla. Cestující odsuzovali tento komisní postup vrátného a i já jsem něco řekl. Vrátný mi ihned hrozil zatčením, protože prý se mísím do úředního výkonu. Vrátný zmizel a tu ke mně přistoupil člověk a řekl mi, že přichází na nastupiště bez lístku 20krát denně a vrátný mu nic neřekne. Šel jsem hned na přednostu a tam jsem mu řekl, co jsem viděl. Slušně a věcně. Přednosta hned mi vytkl, že jsem komunista a abych si dal pozor, že je v místě četnická stanice. Rozešli jsme se však celkem v dobrém. Já jsem však měl v hlavě plno chmurných myšlenek a jednou z nich bylo nepříjemné vědomí, že u nás bude to brzy takové, že každý projev zdravého rozumu bude považován za bolševismus a komunismus.

Kromě toho z komisního jednání vrátného a přednosty zaválo na mne cosi z krutosti ruského mužika. Nezapomenu na to, jak snadno a jak rád člověk člověka sekýruje. Ruskému zaostalému mužiku stačilo dáti bič a naznačiti, kolik lidí má hlídati, aby se z něho stal komisní chlap non plus ultra. Jako by to byl jeden ze základních sklonů jeho duše. A tento primitivní sklon, zdá se mi, že se začíná projevovati i u nás. Předpisy, předpisy — především a ve všem, pěkně komisně, ostře! Já si myslím, že předpisy jsou nepostradatelnou pomůckou účelné práce a řádu, že však při jejich provádění má člověk také mysliti na paragrafy vlastního srdce. Řekl jsem to otevřeně přednostovi, který se mnou sice souhlasil, dodal však, že dnes je na železnicích takový stav, že musí býti stále připraveni na špicly a že jsou shůry zavaleni předpisy, pokyny a radami, jak šetřit atd. Stěžoval si, že vina je na občanstvu, které posílá do parlamentu neschopné lidi atd. Zkrátka vyklubal se z něho nakonec člověk opravdu se srdcem. Řekl mi, že by se osobní doprava, která je těžce pasivní, měla prováděti úplně zdarma a že by se to mělo přiraziti na nákladní službě. To je správný postřeh, kterého by si měli nahoře povšimnouti. Ruský jeden národohospodář řekl, že železnice nejsou tu proto, aby vydělávaly, nýbrž proto, aby sloužily hospodářskému životu státu. Jsou prostě pomůckou, nikoliv účelem. Jsme tu zase u těch proklatých peněz, jež všecko matou a zatemňují a ubíjejí člověka, v tomto případě železniční zaměstnance. Jsou všichni znervosnělí, ustrašení — je to peklo! Tož takto potom se projevuje úsilí o konsolidaci dole. Je to konsolidace, jež láme lidské páteře, ačkoliv ve skutečnosti by je měla rovnat. Všude strach, nedůvěra, všude libovůle. Věru, člověku se někdy zdá, že žijeme na sopce. Je to ale nesprávné. Dole v širokých masách není stopy po nějaké vůli ke vzpouře. Lidé naříkají, nadávají, ale nic více. Kdyby měli všichni kus práce, byl by okamžitě každý zase ve své kůži. Co skličuje každého, jsou ty aféry, je bezohlednost berních úřadů a komisnost úředních činitelů. Já si myslím, že za tím vším vězí — totiž za tou komisností — to, že je vláda špatně informována svými důvěrníky, že z této špatné informovanosti vyplývají nevhodná opatření. Bič je v první řadě potřebí vzíti na byrokraty a popohnat je, na finančníky a boháče, aby něco podnikali a opatřili lidu práci. Věřím, že u nás vládní kruhy jsou si vědomy toho, že lid je noha, jak už bible tvrdí, na níž všecko stojí, a nejjistějším základem státu je právě spokojenost tohoto lidu. Nehci tento lid idealisovati. Převrat probudil v duši každého člověka u nás přemrštěné naděje a přání, jež budou moci býti splněna až později. A z toho a z té hrozné války je kus té dnešní mizerie a kocoviny. Nicméně pevně věřím, že stát má jedině spolehlivou oporu v tomto lidu. Kdyby se opíral o ty, již se považují za příslušníky „desíti tisíc", netrval by ani 24 hodin. Neboť žádný stav není dnes tak zkorumpován, jako tito „beati possidentes". Vůbec svoboda u nás působí prapodivně na nové boháče. Hmotná neodvislost učinila z nich mravně rozvrácená individua. Pokud nebyli hmotně zajištěni, byl strach z budoucnosti jedinou autoritou, které se báli. Jakmile, zbohatnuvše, mohli se strachu vysmáti, stali se z nich nihilisté — neuznávají prostě nic nad sebou. Podle toho vypadají také jejich činy! Vůbec je hrozná podívaná na některé lidi, kterak s každou stokorunou přídavku anebo ušetřenou tisícovkou stávají se nelidštějšími. Je možné pracovati proti tomu buzením náboženského cítění? Netroufám si odpověděti. Je to řádění primitivů a všichni inteligentní lidé by se proti tomu měli postaviti. My inteligenti měli bychom vědomě proti zrůdné rozmařilosti bohatých stavěti spartánskou prostotu našeho vnějšího života, proti jejich duchovní prázdnotě naše vnitřní bohatství lásky, lidskosti a touhy po spravedlnosti. Dnes jsou taková fakta hospodářského dění, že nám mohou sloužiti jako vydatní pomocníci. Nevím, není-li to naivní ode mne, když si myslím, že tímto způsobem jednání by každý inteligent velmi vydatně přispíval k vytváření onoho stavu veřejného mínění, v němž lidé s nejmenšími potřebami budou v nejvyšší úctě a tato úcta by klesala úměrně se stoupajícími potřebami a přáními. Za takového stavu veřejného mínění by se boháči za svůj majetek hanbili a nikoliv se jím chlubili, jako dnes. Je to opravdu utopie? Věřím, že člověk, který bude chtít zůstati zdravým, nebude toužiti po bohatství. Tím jeho zájem o hospodářský podklad své existence neutrpí žádnou újmu, spíše naopak. „Nic nemít a za všecko být odpovědným" je tak právě heslo pro muže nového řádu. —

Ve skutečnosti, velmi důležité, že byl Stříbrný konečně vyhozen na smetiště, spatřuji počátek nové éry našeho života v osvobozené vlasti — totiž začátek boje naší inteligence proti řádění primitivů. Je jistě zajímavé, že těchto primitivů je více v táboře lidí majetných než mezi socialisty. Toho primitivismu je v našem životě ještě mnoho a bude ho stále dost. Celá dnešní hospodářská krise, racionalisace jak se provádí, nezaměstnanost — toť všecko výsledky činnosti primitivů. A vůbec celý ten boj lidí s lidmi o skývu chleba je strašný primitivism. Máme se rváti sami se sebou, se svými nedostatky — jediné to má smysl. *J. D.*

POZNÁMKY

Alma mater s rozbitým stropem.

Když jednou — už je to dávno — spadly na technice stropy, věděli jsme, na koho nadávat: na Vídeň, která utlačovala české vysoké školství a nechala je hnít ve starých, sešlých budovách. — Ale stalo se, že se stalo něco se stropem v novostavbě filosofické fakulty u parlamentu. Co se stalo, dobře nevíme. Jedni s Grošem říkají: nic se nestalo, to jen ten strop nějak oprýskal. — Ale druzí tvrdí opak a budou mít hodně pravdy, poněvadž k vůli oprýskaným stropům se budovy neuzavírají. Jako by tady byl úmysl něco zakrývat. — Překvapuje jen nápadná rychlost, s jakou se to „něco" v budově filosofů sběhlo; děje-li se „něco" v budově, kterou zedníci pořádně ještě neopustili, je to trochu brzy. Naproti filosofické fakultě je parlament; je to přes ulici. Kulturní nebo rozpočtový výbor parlamentu by si měl udělat exkursi do této filosofické fakulty s rozbitým stropem. Ne z nějaké sympatie k filosofům, ale pro věc vážnější: je to parlament, který povoluje desítky a sta milionů na různé veřejné stavby. Parlament by tedy měl mít zájem nejen o to, co se staví, ale také, jak se staví. Odborníci, ovšem nestranní, by řekli této parlamentní exkursi do budovy filosofické fakulty, kde byla chyba. Ale laikovi stačí fakt, že na filosofické fakultě je zavřeno, že tam padal (odprýskal) strop, aby si řekl, že je zde něco v nepořádku. Přejde se přes to s filosofickým klidem, jako v celku se přešlo přes pořičskou katastrofu, která stála na 40 životů, ale která dosud není plně osvětlena? Filosofové nechť snáší s filosofickým klidem rozbitý strop v alma mater. Nechť to nesnášejí klidně ti, kteří nechtějí, aby za státní peníze se stavělo draze a špatně. Stát za své peníze může chtít, aby nepadaly stropy v budovách, které staví. *V. G.*

Normalisace.

Ve státní správě mají býti normalisovány úřední papíry, úřední tiskopisy a blankety. Je to věc velmi účelná, neboť papíru se popíše ve státních úřadech někdy více než je to zdrávo, a taková normalisace úředních papírů znamená zjednodušení, zlevnění, ekonomii. Ale vniká-li normalisace do státní správy, měla by si povšimnouti i jiných věcí, které mnohdy stojí více než kancelářský papír v jednotlivých resortech. To je problém úředních budov, zařízení, úřadoven atd. Stát staví mnoho, staví budovy, které by šlo redukovat na několik základních typů. To jsou školy, pošty, berní správy atd.; my však vidíme, že ve stavbě úředních budov se uplatňuje nejrůznější svéráz. Jedno nádraží bylo dokonce postaveno v moravském svérázu. Moderní literatura o architektuře mluví o ekonomii staveb, zdůrazňuje hlavně účel stavby. Pracuje s velkými okny, s jednoduchými, nejvlastnějšími stavebními prvky, aby byla stavba účelná a levná. Ministerské paláce drží se však v celku vyšlapané cestičky z minulých desítiletí. Duch moderní architektury se jich nedotkl. Jsou to paláce, které mluví o tom, že státní správa se chce representovat. Projděme Prahou a podívejme se, kolik soukromých domů je obloženo kamenem a obloženo mramorem. Velmi málo. Snad jenom banky stavějí tak nákladně, ale hlavně staví tak nákladně stát. Dovedeme si klidně představiti úřední budovy daleko jednodušší, jako budovy, které by odložily tuto zevní nákladnost, mramorové vyložení uvnitř. Totéž bylo by možno říci o vnitřním zařízení kanceláře. Lze si lehce představiti, že by bylo možno standardisovat úřední nábytek tak, aby byl rozvržen na několik typů, které by se přimykaly k administrativním potřebám toho kterého úřadu. Naproti tomu ve státních úřadech nábytek v každé úřadovně je z jiné vesnice. Jednou je to nejdražší moderní nábytek, který není účelný a jednoduchý, po druhé je to drahý a nevkusný nábytek vídeňský, přeplácané lustry, aby v podřízených úřadech úředníci se prali o nejjednodušší potřeby zařízení, aby úřadovali v místnostech, které jsou zařízeny v duchu dob, kdy se psalo ještě brkovým pérem. Taková standardisace úředního nábytku by znamenala zjednodušení, vypravení úřadoven, neboť by umožnila pevnou kalkulaci a dobrou kontrolu. Vnější úpravy i vnitřního zařízení státních úřadů nedotkl se onen duch, který v běžném zařízení typisuje, standardisuje a zjednodušuje tak, aby byla zdůrazněna v prvé řadě jejich účelnost. Při stavbě a zařizování úředních budov není kladen dosti důraz na tuto jejich účelnost a na konstruktivní povahu jejich práce. Tento nedostatek chtějí úřady vynahraditi vnější honosností, kterou konec konců zaplatí poplatník, aniž by se tím administrativa nějak uspíšila. Je dobře, že státní správa začala s normalisací svého úředního papíru, ale je potřebí, aby šla dále a normalisovala, standardisovala, vrátila své účelnosti všechno věcné zařízení státní správy. Tato normalisace při stavbě a zařízení úředních budov by odlehčila hodně státním financím, aniž by někoho poškodila. *V. G.*

S čím souhlasíme.

Subvencované hospodářství. „V souvislosti s řešením naléhavých úkolů současné hospodářské politiky objevují se u nás neustále jednak hlasy liberalistických národohospodářů, kteří nemohou se smířiti se současným hospodářským vývojem, směřujícím k větší kolektivisaci a společenské vázanosti a jednak spory jednotlivých odvětví, zejména v průmyslu a zemědělství, která si vyčítají, kdo z nich je více vládou podporován a kdo více potřebuje státní pomoci ke svému zabezpečení. Všechny tyto zjevy svědčí o veliké bezradnosti a nedůslednosti přežitého hospodářského liberalismu, který na jedné straně s komickou vážností mává starobylými hesly o volné soutěži a nezasahování státu do soukromého podnikání a na druhé straně žádá od státu pomoc, ochranu i úlevy a nastavuje dlaň všude, kde může. V žádném státě, který chrání své hranice celními hradbami proti dovozu cizích výrobků a poskytuje zjevné nebo dumpingové prémie na vývoz svého zboží, nelze mluviti o hospodářské a konkurenční volnosti. Zemědělství je dnes chráněno složitým systémem cel, dovozních listů a různých zákonů valorisačních, živnostenská politika opírá se o koncese, průkazy způsobilosti a o škatulkování rozsahu živnostenského oprávnění, průmysl sdružuje se v mocné kartely tuzemské i mezinárodní k regulaci cen i výroby, peněžnictví ujednává jednotné podmínky úrokové atd. Papírové a marné je i volání liberalistických kruhů a politických stran proti tak zvanému etatismu, neboť prakticky se věci vyvíjejí tak, že stát je stále více nucen zasahovati jakožto regulační a vyrovnávací činitel do soukromého hospodářství a samotné občanské strany i „liberalistické" hospodářské kruhy jej k tomu pohánějí. Nynější hospodářská situace je nejméně vhodná k tomu, aby se v ní ventilovaly a vybíjely neplodné spory o významu jednotlivých hlavních odvětví hospodářského života a staré názory proti hospodářské vázanosti a etatismu. Uměle podporováno jest dnes ve státě skoro každé odvětví hospodářského života a nejvíce na to doplácejí vrstvy konsumentské. Je známo, že náš vývoz průmyslových i zemědělských výrobků je z velké části ztrátový a že musí na něj doplácet tuzemští spotřebitelé. Stačí uvésti na příklad jen stamilionové exportní prémie v dovozních listech obilních, nebo příklad našeho cukru, jehož výrobní cena činí nejméně 150—160 Kč za 100 *kg* suroviny, ale vývozní cena činí pouhých 80 Kč. Veliké částky musí náš konsum doplácet na naší celní ochranu zemědělskou i průmyslovou. Ve Spojených státech dostává zemědělec za 100 *kg* pšenice 50 Kč, v Jihoslavii 96 Kč a u nás směrná cena, vzatá za základ celních přirážek, činí 195 Kč. Kromě toho nutno uvážiti též velikost daňového zatížení našich spotřebitelů. Celkem lze tedy říci, že skoro celé hospodářství soukromé je u nás vlastně subvencováno, a to v první řadě na účet konsumentů a jejich nízké životní míry. („*Národní osvobození.*")

*

Noviny a knihy. „I literární rubriky mohly by býti dobré a časové, kdyby byly homogenní, kdyby měly páteř, kdyby měly mládí a ideu, kdyby nebyly dělány levou rukou, externě. Jak ubohá je kultura (a její rubrika), když nemá práva na vlastního redaktora, jako soudní síň, zlámané nohy, parlament a sport? Nevrací se tato výtka jako bumerang zpět k šéfredaktorovi, aby literární hlídku učinil časovou, metodickou a soudobou? My všichni dělníci knihy přislibujeme takovým redaktorům všechnu pomoc od informací, kreseb, obrázků až po nejvýstižnější štočky a úryvky románů zdarma

s dodáním do redakce. Bude-li třeba, opatříme své nakladatelské oficiny zvláštními pokoji pro redaktory, aby se u nás cítili doma jako na policejním ředitelství. Jen sem s těmi -gely, -omy, -achy, -axy, -ksgy literatury, aby učinili z rubrik nebo jen z témat literárních a uměleckých to, co stvořili jejich kolegové ze sportu, soudní síně atd. Budeme mít potom také zprávy o matchi té které knihy, budeme mít stovku portretů populárních spisovatelů, malířů, sochařů, jako nyní probíhá stovka sportsmanů. A Vladislav Vančura bude tak populární jako Franta Nekolný. Ne, za literární hlídky nejsme my, „nakladatelé", odpovědni; nemůžeme za to, že naše svátky, to jsou dni, kdy vydáváme novou knihu, nejsou svátky národa, jako bývaly, že pátky v knihkupeckých krámech, kdy přicházely novinky, zůstaly milými dny jen několika stovkám čtenářů. Že literární rubriky nepřihlížejí k psychologii běžného čtenáře, uštvané a zkažené zvučnými a svůdnými titulky? Nepokládám titulky za výraz zkázy čtenáře. Nenamítal bych nic proti tomu, kdyby v kulturní rubrice bylo vysazeno dvoustředními typy z tučného grotesku DRUHÝ DÍL KOPTOVY TRILOGIE JEDINÉ VÝCHODISKO KONEČNĚ VYŠEL! Leč nedočkáme se toho asi. Duch novin, ten je zcela jinde. Duch dnešních novin je dokonce dvojí. S malými výjimkami mají naše noviny dvě duše. Jednu ranní, lépe noční, seriosní, důkladnou, mravnou, druhou dopolední, lehkou, neseriosní, povrchní, nemravnou. — O divadelních premiérách se utvořilo v redakcích mínění, že je to společenská událost, které se účastní třeba 2000 lidí. Premiéry knih, t. j. vydání knihy je účastno i pět tisíc lidí a čtenáři také by rádi konfrontovali svůj posudek s posudkem referentovým. Matchi S. K. Liběchov versus S. K. Komořany bylo přítomno 22 z mužstva S. K. Liběchov a S. K. Komořany, soudce Leliček a 12 kluků z obou vesnic. Jaká to byla společenská událost! 4 muži byli odvezeni do nemocnice a, ejhle — o této společenské události referuje nejméně deset listů ve svých sportovních rubrikách. Snad by se dalo namítnout, že nakladatelství je obchod, sport že je idea. Ale nechceme srovnávat příjem sportovního matche s příjmem nakladatelství za také takový nějaký match s lidskou nevšímavostí, s příjmem za první expedicí dobré knihy — dopadlo by to v neprospěch knihy. — Dobré nakladatelství musí být v této podivné době pasivní jako divadlo, výstavy a jiné kulturní podniky. Pasivitu musí překonávat důvěra v budoucnost. Na novinách záleží, jaké to příští bude. Dobří editoři myjí si ruce. Chybovali-li v překrvování knižního trhu, nesou na svých bedrech tíži skladů a pohledávek. Noviny však dosud nebyly pravými pomocníky jejich práce. Není na světě receptu, jak upraviti poměr novin k dobrým knihám, a sedmá velmoc nedala by si asi předpisovat cesty i ve svých kulturních rubrikách. Neměli-li jsme dobré školy, vyšla-li naše generace z rozkladu války, měly by dobré noviny (bez vedlejších odpoledních možností) možnost napravit všechny škody i vady vzdělání, mnohé křivdy i nedostatky sociální. Bez knih se tato práce neobejde. Spolupráce novin a knihy je otázka novin, nikoli nakladatelských oficin. Noviny budou pomáhat dobrým knihám, budou-li bystře těžit z jejich přínosů a zjednají-li jim právo a místo ve svých rubrikách, místo a právo, které jim náleží." (*V. Poláček v Zpravodaji Družstevní práce.*)

*

Politika a trampové. „Výnos českého zemského presidenta o táboření v přírodě přispěl k mnohým objevům v našem politickém životě. Především se ukázalo, jak se na věc dívaly politické strany, zvláště levicové. Zvedly-li ihned odpor proti výnosu, tož jen jaksi druhořadě pro jeho protiústavní karakter, pro ten zákonitě nepodložený zásah do sféry základních občanských práv. Spíše bylo možno nahmatati v jejich protestech zájem jiný, který ovšem plně vynikl teprve, když se na divoké protestní schůzi trampů na Vinohradech 19. května ukázalo, že náš tramping je daleko více pod vlivem komunistů, nežli se tyto strany dosud domnívaly. Ve chvíli, kdy to poznaly, pozbyly socialistické strany mnoho zájmu o věc trampů. Takový poměr k mládeži, jaký naše levé strany a jejich tisk ukázaly při této příležitosti, není ničím, co by je zvláště zdobilo. — K povznesení nálady umravnění naší mládeže a tím i jejího táboření, nedospějeme ovšem ani tuhou kubátovskou reglementací, ani falešným zájmem, který se k mládeži sklání jenom pro její — hlasy."

(*„Naše doba."*)

POLITIKA

H. Ripka:

Národnostní problém není ještě rozřešen.

(Odpověď dr. G. Petersovi.)

„Přítomnost" je dlužna odpověď na článek německého poslance dr. Gustava Peterse, který byl uveřejněn v jednom z únorových čísel tohoto listu. Nedávno si dr. Peters stěžoval v orgánu své strany „Bohemii", že na české straně zmizela téměř ochota k diskusi o národnostním problému, která před několika lety byla dosti živá. V tom má pravdu: dnes opravdu ochabl zájem o vážné diskuse, a ovšem i pokud jde o jiné než jen národnostní otázky. Nedostatkem věcných, živých rozprav trpí náš veřejný život; tím více je ovšem stranických polemik a hádek. Souhlasím s Petersem, že duchovně-politický život u nás povážlivě znehybněl a že je velmi skrovný v našem politickém vedení. Opravdu, z vlády a parlamentu, od politických vůdců slyšíme málokdy podnětnější slovo. Před několika dny pařížský korespondent „Lidových novin" Richard Weiner, komentuje Briandovu mírovou řeč v malém provinciálním městečku Gourdonu, psal, že v neděli v Paříži nic se ve vládě nemůže státi, protože ministři se rozjíždějí po venkovských městech, aby promluvili k lidu. V západních zemích je slyšet politické vůdce velmi často. U nás velmi zřídka. Je téměř vždy událostí, ujme-li se slova ministr v našem parlamentu. Předáci stran málokdy vystupují na parlamentní tribunu. Na schůzích objevují se obyčejně straničtí agitátoři. Lid se chce jen agitačně zpracovávat. Není poučován, to znamená, není veden. Stěžuje-li si Peters, že se málo diskutuje o národnostní otázce, třeba jeho stížnost rozšířit: diskutuje se vůbec málo. Proto je náš politický život duchovně tak chudý a nehybný. Diskuse je přece nervem demokracie.

Je-li nedostatek diskuse, která analysí vede k dorozumění a tím k positivnímu řešení, obecně škodlivý, zvlášť jím trpí československo-německý poměr. Peters ve svém článku v „Přítomnosti" zabýval se otázkou, jsou-li Češi s Němci vyrovnáni. Nechci v této souvislosti zkoumat, je-li otázka dobře formulována: slyším v ní ozvuk staré terminologie z doby předválečné, kdy šlo stále o nějaké „vyrovnání" (rakousko-uherské, česko-německé, vyrovnání koruny s národem českým, vyrovnání národů s říší atd.). Dnes by se spíše mělo mluvit o řešení národnostní otázky, o úpravě československo-německého soužití. Souhlasím s Petersem, že náš národnostní problém dosud řešen uspokojivě není. Účast Němců ve vládě není jeho posledním, nýbrž počátečním obdobím. Cením ji však mnohem výše než Peters. Stručně řečeno, domnívá se, že němečtí ministři dosahují jen drobtů a že s námahou, ale ne vždy se zdarem zabraňují nejkřiklavějšímu bezpráví. Ve skutečnosti vliv německých vládních stran je mnohem pronikavější: nezabraňují jen nespravedlnostem, nýbrž chrání úspěšně německé posice a docilují značných úspěchů. Nemluví-li se o nich příliš hlasitě, děje se tak zpravidla proto, aby se příliš nebouřil český šovinismus. Ale co je nejdůle-

žitější — a o tom se Peters nezmiňuje: československo-německá vládní součinnost otevřela cesty k rozumnému řešení národnostního problému, a již dnes, po necelých pěti letech, je tak obecně uznávána, že ani nacionální strany vážně nemyslí na její rozbití. Zapustila tak pevné kořeny, že jí nevyvrátila ani vichřice, která se rozpoutala pro německo-rakouský celní plán. Peters studoval pečlivě historii česko-německých bojů od r. 1848 do světové války. Může proto oceniti, jak veliký pokrok v této historické perspektivě znamená, že se dokonce po světové válce, kdy českoněmecké utkání bylo nejvášnivější, podařilo za několik málo let uvyknouti na československo-německou spoluvládu jako na samozřejmou, oběma stranám prospěšnou státní nezbytnost. A není snad třeba doličovati, jak je významno, že se obecným uznáním této spoluvlády zmírnilo národnostní napětí a že se tím vytváří příznivé psychologické ovzduší.

Nevím, nepodceňuje-li dr. Peters německou účast ve vládě také proto, že byla uskutečněna bez ujednání určitějšího programu. Je pravda, že r. 1926 stala se dohoda o vstupu německých stran do vlády bez programových punktů a záruk. Bezprogramovost byla tu ostře vytýkána s německé i české strany, ale myslím, že výtky spíše pramenily ze stranických důvodů — byly to především tehdejší opoziční strany, které těmito útoky mířily vůbec na t. zv. občanskou koalici. Nedostatek programu je jistě slabinou, ale v daném případě bylo přece již velikým politickým programem, že se provedla myšlenka praktické vládní součinnosti československo-německé. Ostatně, kdyby byly československé a německé strany zasedly nejdříve k poradám o stanovení určitého národnostního programu, nebyly by se dohodly nikdy. Zkušenosti předválečné musily býti odstrašujícím příkladem. Cesta nějaké právní úmluvy, pokračování v tradici „punktací" nemohla vésti k cíli. Co se nemohlo uskutečniti právně, podařilo se via facti. Bylo dobře, že věc neměli v rukou právnici nebo političtí teoretikové, nýbrž praktičtí politikové. Sebe vznešenější a ušlechtilejší politická idea nabývá ceny, počne-li se realisovati. Správná politika nepohybuje se ve vzduchoprázdném prostoru: je praktickým uměním, jak realisovat ideje. Bylo-li cílem řešení národnostního problému, nemohlo býti šťastnějšího východiska nad zahájení praktické spolupráce obou národů. Na německé straně mělo by se také počítati s naším založením: nemáme mnoho smyslu ani záliby pro čisté ideologiování, dáváme přednost ideám praktickým, ideám realisovatelným. Nevynikli jsme nikdy ve filosofii. Největší tvůrčí osobnosti našeho národa byli reformátoři náboženští, mravní, pedagogičtí, političtí. Jsme národ praktiků a realistů.

V tom však zdůrazňuji znovu shoduji se s Petersem, že národnostní poměry v Československu nejsou ještě uspořádány. Mohou-li býti Spina a Czech, dříve Mayr-Harting ve vládě tohoto státu, je to zatím jen záruka, ovšem neocenitelná, že k uspokojivé úpravě dojdeme. Ale zatím k ní jen spějeme, cíle jsme ještě nedosáhli. Masaryk, který má vůbec největší zásluhu, že jsme již na dobré cestě, neustále opakuje: národnostní otázka je nejdůležitějším problémem tohoto státu. Vinou našich politiků a žurnalistů toto vědomí neproniklo ještě tak, jak by bylo třeba. Nutno ostře vytknouti, že je u vedoucích československých politiků tak úžasně málo odvahy, vésti lid k poznání, že je v životním zájmu Československa, vyřešit národnostní otázku, což prakticky znamená získat Němce pro republiku. Je ovšem pravda, že odvaha u německých politiků není větší; čestnou výjimkou je ministr Spina, který z německých politiků nejdůrazněji mluvil otevřeně o potřebě dohody Němců s Čechy. Na obou stranách zpravidla problém se obchází. Tím však není odklizen. Jde ovšem o věc velmi choulostivou, a je proto třeba mnoho důmyslného taktu. Ale odvaha je s taktem slučitelna. Ostatně také v tom je umění politické. Masaryk jako hlava státu je jistě mnohem vázanější svou odpovědnou funkcí než jiní politikové. Předstihl všechny v otevřenosti a odvaze, jak mluví, nabádá, pracuje, vede k československo-německé dohodě a součinnosti. Za volební kampaně při posledních parlamentních volbách vyslovili se rozhodněji pro národnostní spravedlnost a rovnoprávnost jen Beneš, Hampl a Dérer, ale ani oni nevěnovali věci více než několik vět, z kterých však bylo aspoň pozorovat, že jsou odhodláni k praktickým počinům. V naší politice podceňuje se vážnost národnostního problému. Je bohužel v naší povaze, že se dovedeme vzchopit k činu teprve ve chvíli naléhavého nebezpečenství. Opatrně mu předcházet včasnými opatřeními a tím je napřed mařit, dovedeme zřídka. Rozumná politika káže, abychom v řešení národnostního problému měli iniciativu ve vlastních rukou; jinými slovy, abychom nebyli k nějakým národnostním ústupkům donucováni — tím by se jejich hodnota velmi zmenšila. Mám obavu, abychom neprom̌eškali nynější stále pro nás příznivé doby.

Slyším pohodlnou námitku: co se tedy má dělat? Necítím se povolán, abych navrhoval určitý program. Ale nechtěje se omeziti jen na negativní kritiku, upozorním aspoň na některé věci. Především mělo by se zanechat dráždivých, hloupých šikan. Přijde-li na pražský magistrát německá paní, která zdvořile žádá, aby se jí složitá pozemková transakce vysvětlila německy, protože neumí česky, národní ráz tohoto státu nebude porušen, jestliže se jí vyhoví. Měli bychom pochopit, jak musí Němce dráždit, jestliže nápisy ve vlacích nebo jinde jsou na posledním místě v jazyku německém. Žádáme od nich loyalitu ke státu, ale činíme se v denní praxi až příliš často, abychom je od tohoto státu odpuzovali. Nikdo ještě nezískal lásky nevlídností a vyzývavým připomínáním: já jsem tu pánem. Jak bychom se byli bouřili, kdyby v takové Chrudimi Rakousko nejen na úředních budovách, nýbrž i na trafikách a hostincích zavedlo označování budov napřed v němčině, a teprve na druhém místě v češtině. Mají Němci přijímati bez reptání má-li čeština přednost před němčinou i v malých, čistě německých místech? Co by bylo pro nás nesnesitelnou provokací, má býti pro ně přijatelno jako samozřejmost? Jsou to zejména tyto jazykové šikany a vyzývavosti, které musí Němce pobuřovat a které zatvrzují jejich srdce. Ostatně tak se neprojevuje sebevědomí svobodného národa: daleko spíše je to známkou strachu, uměle přehlušovaného okázalým a urážlivým vnucováním státního jazyka. I tu možno vidět, jak jsme se ještě vnitřně nepřerodili v občany opravdu svobodné. Necítíme, jak se těmito drobnými jazykovými násilnostmi zpronevěřujeme vlastní své národní tradici, založené na úctě k mateřskému jazyku, naplněné úsilím o svobodu a respektem k svobodě druhých?

Mělo by se konečně nahlédnouti, že je nutno revidovati jazykový zákon a zejména jazykovou praxi. Masaryk hlásal dávno před válkou, že jazyková otázka má být řešena výlučně s hlediska praktické potřeby a administrativy. Tato rozumná zásada nebyla plně uplatněna v našem jazykovém zákonodárství a praxi. Nedovedli jsme se dosti odrakouštit, abychom do věcí jazykových nevnesli trochu zvyklostí z doby rakouské a

abychom v nich potlačili falešný národní prestiž. Mnoho se dá ovšem pochopit: vzpomínky na národní a jazykový útlak předpřevratový byly ještě jitřivě živé. Ale to, co snad bylo by možno omluvit dobou bezprostředně poválečnou, nemělo by se dnes udržovati. Msta je špatný rádce. Svůj poměr k Němcům nebudeme přece zařizovati podle toho, jak se k nám chovali oni, když byli pány. Přiznávám otevřeně, že není vždy snadno zachovat klidnou tvář, chtějí-li nás v spravedlnosti, rovnoprávnosti, demokratičnosti mistrovat tíž Němci, kteří za Rakouska měli pro národní rovnoprávnost výsměch, spravedlnost znali jen ve frázi, a jimž demokracie nebyla bližší než feudální dynastii. Němci vedli by si rozumněji, kdyby v lekcích o rovnoprávnosti a demokratičnosti byli zdrženlivější, protože nelze tak rychle zapomenout na všechno; jejich náhlé demokratické rozhorlení pro národní sebeurčení působívá tím dráždivěji, čím méně lze být přesvědčen o dobrovolném a vnitřně opravdovém obrácení těchto Šavlů, kteří ještě nedávno s klidným svědomím utlačovali druhé národy, v Pavly, vyznávající upřímně zásadu národní rovnoprávnosti.

Ale náš pohled nesmí ustrnouti do minulosti. Kdybychom se nevyprostili ze zajetí vzpomínek na včerejšek, nedostali bychom se kupředu. Jde přece o to, co dělat dnes, abychom zajišťovali budoucnost. Nuže, jednou z podmínek československo-německé dohody je nová úprava jazykových věcí. Je na čase, aby při ní rozhodovaly jen praktické a administrativní zřetele. Síla československého národa nebude umenšena, zmenší-li se dnešní přednostní postavení jeho jazyka tam, kde je neoprávněné a kde jím trpí administrativní služba. Vzdáme-li se vnějších jazykových okázalostí, získá tím stát, protože druhojazyčné národnosti budou uspokojeny. Měli bychom si přece uvědomiti, že jisté přednostní postavení máme ve státě zaručeno již prostě tím, že tvoříme v něm naprostou většinu. Bylo by však bláhovostí, hledati takové záruky v umělých mocenských prostředích, které vždy jsou zrádně nespolehlivé. Kdo se příliš spoléhá na moc, ochabuje v duchovním a mravním úsilí — a jen ono je spolehlivou zárukou existence, síly, zdraví, vzmachu národa, velkého a tím spíše malého. Povolujeme-li jazykové úlevy a ústupky Němcům, buďme si vědomi, že činíme tak ústupky státu, který svým složením není státem ryze národním; a činíce tak, jednáme jen podle požadavků práva a v duchu své národní tradice. Jsem si vědom, že jazyková otázka je složitá. Ale nevymlouvejme se na těžkosti, na které se tu naráží, neboť problém není neřešitelný. Švýcarský příklad nemůžeme následovati ve všem, lze však švýcarského vzoru aspoň částečně užíti pro uspokojivou úpravu jazykovou.

Soudím dále, že by bylo možno počíti s realisací kulturní autonomie pro Němce. Vyslovili se pro ni již dva ministři, agrárník Hodža a sociální demokrát Dérer. I tu by získal stát, a tím ovšem především zase my, protože ve veliké a zvlášť důležité oblasti veřejné působnosti byli by Němci svéprávní, tím uspokojeni a získáni k větší oddanosti republice. Pochybuji, že nynější zemské zřízení je definitivní úpravou naší administrativy. Dříve nebo později budeme nuceni vrátit se k župní myšlence, příliš lehkomyslně opuštěné. Ostatně lze přece kombinovati zřízení zemské se župním. Až dozraje čas ke správné revisi, jsem přesvědčen, že bude možno při ní vyhověti také oprávněným tužbám Němců po jisté míře správní autonomie.

Ale to jsou věci další budoucnosti. Dnes bylo by možno revidovati jazykové zákonodárství a přikročiti k postupnému provádění kulturní autonomie. Bez jakýchkoli pak nových zákonných opatření bylo by možno liberálnější praxí zmírniti některé jazykové tvrdosti a přestati s dráždivými provokacemi. Neostýchám se otevřeně říci, že by bylo také na čase, změniti ráz sokolských a jim podobných výprav do německých krajů. Pochybuji, že se tím skutečně posilují naši lidé ve smíšeném území. Bylo by mnohem účinnější, zajišťovat je hospodářsky a starati se osvětovou činností o jejich kulturní růst. Zpravidla největší naši vlastenci jsou nejméně ochotni k hmotným obětem, ale váhají i s rentabilními kapitálovými investicemi, které by zabezpečovaly české posice v národnostně smíšených okresech. Ty okázalé hromadné výpravy mají vždy, třebas proti vůli aranžérů, demonstrativní ostří, které musí zraňovati německou menšinu. Ostatně i ony jsou pokračováním z doby rakouské poroby, kdy měly své dobré oprávnění. Ale což se nechápe, že prostředky a metody národa svobodného a vládnoucího musí býti jiné, než jakých užívá národ nesvobodný? Je to trapné, jak si stále ještě nedostatečně uvědomujeme, že jsme už národ opravdu samostatný a vládnoucí, všude je ještě mnoho stop otroctví, nechápeme, co to znamená státní samostatnost, čím je pro nás republika. Samostatnost to nejsou jen práva a výhody, to jsou také povinnosti, a především veliká odpovědnost. Zvláště té odpovědnosti je zoufale málo. Kdyby jí bylo více, nemohly by se tak shovívavě trpět různé přehmaty byrokracie, které se nejochotněji přehlížejí, postihují-li menšinové příslušníky. Příčí se právnímu vědomí, poškozují stát.

Přes všechen posměch skeptiků zkušenost potvrzuje, že iustitia regnorum fundamentum. Dr. Peters vhodně upozornil, že Němci hledají sice autoritu, ale že se jim nelíbí autorita pouhé moci. Neměli bychom zapomínati: jakékoli bezpráví cítí Němec citlivěji než Čechoslovák, protože v něm okamžitě hledá osten národnostní podjatosti — menšina má vždy sklon k bolestínství. Nacionální horlivost některých našich úředníků bývá míněna dobře, ale zpravidla natropí více škody než užitku. Přísně objektivní, spravedlivá, taktní správa vytěžila by neobyčejné zisky pro státní myšlenku z vrozené úcty Němců k autoritě. A státu může jen prospět, nebudou-li v jeho správě opomíjeni úředníci menšinové národnosti. Němci mají nesporný nárok na větší zastoupení ve státních úřadech, zejména v centrálních. Z jejich administrativních zkušeností dalo by se mnoho prospěšně zužitkovat. Třeba popravdě doznat, že případy nekorektnosti německých úředníků jsou vzácnější než úředníků československých. Privilegované postavení nese s sebou nebezpečenství jisté laxnosti a svádí ke zneužívání. Zavírali bychom oči před skutečností, kdybychom nechtěli vidět, že v naší byrokracii je mnoho, co volá po důkladné nápravě.

Jak vidět, není toho málo, co dosud není uspokojivě upraveno ve vztahu československo-německém. A to jsem uvedl jen věci nejdůležitější, které by bylo možno při dobré vůli uskutečnit.

Vím, že všeho nelze docílit jedním rázem, nepodceňuji psychologické delikátnosti, jsem si vědom, že lze pokračovati jen postupně, rozmyslně a taktně. Ale všechny tyto nesnáze nemohou ospravedlnit, aby se nic nedělo. Jako ve všem, i tu je nebezpečenství v prodlení. Bylo by více než neprozřetelností, kdybychom se ukolébávali domněnkou, že účastí Němců ve vládě

národnostní problém je vyřízen. Prohřešovali bychom se neodpustitelně proti republice, kdybychom podceňovali kardinální jeho význam. Chybujeme velmi, že si dosti nevšímáme života našich německých krajanů a že neprojevujeme dosti pochopení pro jejich životní podmínky, snahy, svízele a touhy. Neuznáváme, že hospodářská krise postihuje citelněji německé kraje, odkázané výlučněji na průmysl než české, kde se většinou udržuje rovnováha průmyslu se zemědělstvím. Neuvědomujeme si, že hospodářskou tísní netrpí jen Němci, nýbrž zároveň stát, který je tak ochuzován v daňových a celních příjmech; nadto pak nevšímavost státních orgánů, v nichž přece my rozhodujeme, k německým starostem a stížnostem je Němci vykládána jako zlý úmysl a nepřátelství s naší strany, a tím je roztrpčuje proti státu. Tak se nevychovávají loyální občané. Získat Němce je předním naším politickým úkolem: jsme tím povinni zajištění republiky, které může býti jen naší starostí a za něž jsme my odpovědni.

Dbáti spravedlivých požadavků a odůvodněných stesků našich německých občanů neznamená povolovati jim na újmu státního zájmu. Proto na příklad nemohli jsme dbáti jejich přání, které se ozvalo v rozporu se státním zájmem při konfliktu o německo-rakouskou celní unii. Zahraniční politika nemůže se říditi podle dílčích zájmů, tužeb a sympatií, je určována výhradně syntetickým státním zájmem, který zase do značné míry je určen neměnnými konstantami geograficko- a historicko-politickými.

Dávám tedy dr. Petersovi za pravdu v tom, že národnostní poměry v Československu nejsou ještě uspokojivě uspořádány. Pokládám za naši státnickou povinnost, opravdově usilovat o rozřešení národnostního problému. Jednou z nadějí, že tento úkol bude dobře vykonán, je také to, že dorůstá již nová generace, která nebude zatížena vzpomínkami na malichernosti a vášnivosti národnostních zápasů z doby rakouské, generace, která si již plněji uvědomuje, co znamená státní samostatnost. Také dr. Peters klade v ní naděje do nové generace sudetskoněmecké, a hrozí nám jí: bude prý náročnější, sotva se spokojí s takovým národnostním smírem, který by byla přijala generace nynější, protože vyrůstá těžce a tvrději, nevězí tolik v provincialismu, tuzemsky úzkém myšlenkovém kruhu jako mládež česká, ačkoli tato přichází do ciziny častěji než německá. Nechci hájit českou mládež, vím dobře, že ti v ní, kteří mají vážnější zájmy, nevězí v zajetí provincialismu. Setkal jsem se také s některými německými akademiky, kteří působili nejsympatičtějším dojmem. Nevím, bude-li nová německá generace náročnější, ale soudě podle těch, o nichž jsem se zmínil, věřím, že bude vnitřně svobodnější a demokratičtější než je většina dnešních německých veřejných pracovníků. Nynější německá generace pamatuje ještě doby, kdy Němci byli našimi vládci. Nelze se divit, že se tak těžko vžívají do postavení, v němž místo nadvlády mohou docíliti jen rovnoprávnosti. To je také důvod, proč není snadno s nimi se dohodnouti. Nová německá generace nebude již zatížena znalostí, jak slastno je těžit z nadvlády a jak je kruto ji ztratit. Bude více odrakouštěna, a podobně tak i nová generace československá. Nevadí, bude-li sebevědomá — sebevědomí není ještě pýchou. Bude vnitřně svobodnější, bude demokratičtější, bude evropštější — podobně jako její druhové československí. Proto tyto nové generace budou si lépe rozumět než jejich otcové. Lepší porozumění usnadní národnostní dohodu a součinnost. Na obou stranách bude ovšem třeba rozloučit se s mnoha ilusemi a sobeckými tužbami. My mladší nejsme jimi tolik zatíženi jako starší. Jsme proto přesvědčenější než oni, že se s Němci dohodneme a že Němci budou pro republiku získáni.

LITERATURA A UMĚNÍ

Mirko Očadlík:

Gramofonový repertoir.

III. Zpěváci.

Zpěvákům a pěveckému repertoiru děkuje gramofonový průmysl a obchod za své úžasné rozvětvení. V dobách, kdy gramofonový snímek byl vzorně amusikální, zachycoval přece alespoň hlavní kontury vedoucí zpěvné linie, a třebaže zpěvák před snímacím přístrojem byl nucen prováděti krkolomné kejkle, přece zachoval na snímku hlavní rys svého timbru techniky a pojetí. System starů platil vždy a po celém světě, a jejich kult býval mnohonásobně větší, než kult skutečného umění hudebního. Jisto je, že i v tomto oboru převládala nebo alespoň vedla snaha po poučení technickém. Pěvecké umění má nejvíce adeptů, protože adeptem zpěvního umění může býti kdekdo i bez znalosti not. A že mnoho pěveckých škol vyučovalo podle gramofonové desky je také známo a vysvětluje to skutečnost, že tenorový adept sice dovedl zakvílet velkou arii o ráji z Meyerbeerovy Afričanky podle tří nejslavnějších tenoristů světa, ač jinak nesvedl nejjednodušší portamento v solfeggiích. Gramofonová deska tu tedy učila a nebylo vinou její, že učila špatně. Rozhodně však tento učebný význam zpívané desky byl vyšší, než lze předpokládat a jemu děkuje gramofonový průmysl za to, že získával v určitém oboru neustálé odběratele. Pěvecký repertoir je tak obrovský, že se dá těžce vyjádřiti číselně, ale podle gramofonových záznamů by se dalo soudit na velmi nepatrný počet čísel, které se však neustále opakují ve všech možných variantech. I repertoir světových divadel je neobyčejně pestrý, ale ani ten neměl vlivu na růst nových jednotek repertoiru gramofonového, takže domněnka, že diktát gramofonového repertoiru pěveckého vycházel z t. zv. pěveckých škol, které jsou na celém světě stejně šablonovité, dochází tu svého potvrzení.

Gramofonový průmysl měl štěstí, že hned v období, kdy vše bylo zachváceno horečkou po „mluvících strojích", získal zájem Enrica Carusa. Bylo to v době, kdy Carusovo jméno počalo být vyslovováno v souvislosti s nejslavnějším verdiovským tenorem Tamagnem. Caruso pochopil myšlenku gramofonového průmyslu a využil jí tak, že dodnes, jak svědčí opětné novinářské lokálky, vyplácí gramofonový koncern, pro nějž Caruso zpíval, pěvcovým dědicům obnos, pohybující se v milionech dolarů. Za čtvrtstoletí Carusovy slávy to činí už hezkou sumičku a dodnes to koncernu H. M. V. neškodí ani nevadí, třebaže se tu jedná o desky staré fonografické provenience a o repertoir mnohokrát napodobený a přezpívaný nejslavnějšími pěvci pozdějšími, z nichž mnohý by čestně obstál v konkurenci s Carusem. Počet vyrobených desek, které Caruso nazpíval, a které jsou neustále rozbírány u grossistů i detailistů, lze odhadnout jen zhruba, a to na tisíce tun. Každá z továren má několikero matric Carusových a může z nich pořídit závratné množství snímků. Tyto továrenské praktiky se občas prozrazují různými soudními spory, protože

jsou jinak nejpřísnějším obchodním tajemstvím. O Carusovské matrice byl nedávno velký spor, poněvadž je má a používá jich k výrobě nových desek i leningradská továrna Mustrust, která vznikla zabráním a postátněním předválečné továrny H. M. V. Tu se ukázalo, na požadavcích amerického koncernu H. M. V. jaký obrovský konsum carusovských desek dodnes je, takže vysvítá, že všechny deficity, které koncernu H. M. V. vzniknou, mohou být uhrazeny z výtěžků Carusa.

Carusovy desky jsou skutečně hodnotou mimořádnou. Vesměs byly pořízeny v Americe a byla jim věnována péče, jaká se poskytuje dnes jen snímkům vědeckým. Jsou to vzorné záznamy geniálního plného hlasu, jenž přináší všechny odstíny v jedinečných nuancích. Mistrné appoggio, které umožňuje největší hlasové vypětí bez násilnosti je na každé desce přímo demonstrativně zachyceno a při zvolněném speedu může být jedinečnou ukázkou instruktivní. Ovšem, velké množství Carusových snímků je čistě manýrových umělecky. Chtěli bychom znát jeho Mozarta, zajímala by nás jeho ornamentální zpěvná technika, jeho secco recitativ a mnoho jiných detailů. K těmto hlediskům ovšem nebyl vzat zřetel při natáčení snímků. Rádi se však spokojujeme s tím, co je.

Z ostatních zpěváků prospěl gramofonovému průmyslu jen Fleta se svým šlágrem Ay, ay, ay, Galli-Curci a Šaljapin. Že Galli-Curci znamenala mnoho pro gramofonový obchod, to dokazují ohromné reklamní koncerty této pěvkyně asi před dvěma léty i se skandály, se kterými každé vystoupení bylo spojeno. Na rozdíl od Carusa má Galli-Curci vesměs snímky elektroakustické, kde sesilovače dovedly šepotavý zpěv a nadměrně virtuosní techniku slaboučkého hlásku učinit hodnotnou, vysoce efektní, při čemž — alespoň se tak zdá — bylo k docílení skvělých a čistých výšek použito i jiné pomůcky a to speedového rozměru snímacího, jenž byl nižší, než speed reprodukční. Tato pia fraus, která konec konců je výrobním efektem i tajemstvím, se nám jasně demonstruje různorodou speedovou reprodukcí, kdy docházíme ke zvlášť zajímavým výsledkům poznání o metodě a tricích této pěvkyně. — Šaljapin byl prvý, jenž se jal diktovat gramofon. průmyslu své požadavky programové, které jsou vesměs nejvyšší kvality. Kromě několika běžných arií má Šaljapin nejvybranější repertoir operní (Musorgskij a vůbec Rusové) a dokonce i vzácný výběr písní, kde nescházejí ani Musorgského Písně a tance smrti, tedy nejexklusivnější repertoir umělecký. Šaljapin po prvé prorazil čínskou zeď, kterou neznalí určovatelé gramofonového programu postavili okolo sebe, a dokázal svými velkolepými výkony pěveckými, že i nejhodnotnější umění může být hodnotou v obchodním smyslu slova. Jelikož Šaljapin zastihl i moderní způsob elektrického nahrávání, mohl si diktovat i potřebně kvalitní okolí svým výkonům. Tak vznikly znamenité snímky ensemblové z Borise Godunova na př., které se pak staly vzorem všech nově nahrávaných větších ensemblů, a daly myšlenku snímků celkových souborů operních a p. Lze-li datovati od Carusa rozvoj zájmu o zpěv na deskách, pak je nutno označiti Šaljapina jako vedoucího a inspirujícího ducha celého uměleckého odvětví gramofonového repertoiru.

Hlavní těžisko zpěváckého repertoiru gramofonového je v programu operním. Jsou to arie, scény, více méně se opakující. Jen u výjimečných případů setkáme se na těchto zlomcích s možností poznání pěveckého stylu. Taková Leisnerová, Ivogünová, Rhode a několik jedinců ukazuje tu ve zkratkách své široké umění, k čemuž je však zapotřebí mnoho přidávati, aby vynikla skutečně představa umělecké plnosti. To se stane jen na souborném snímku opery nebo oratoria. A tu je zajímavo, že z celého operního repertoiru jsou nahrána díla poměrně velmi málo typická. Je to Rossini, Verdi středního období, Puccini a veristé, Bizet, Massenet, z Wagnera neúplný Tristan, III. akt Parsifala, Walkýra, Siegfried. Snímky jsou to vesměs svrchovaně dokonalé, provedené s nejlepším ensemblem i s nejlepší zvukovou režií. Je tu dosaženo výkonů plně stylových a desky se tak stávají hodnotou plně instruktivní, předvádějící jednotlivosti i celky v jejich plastické plnosti a účinnosti. Dnes bude skoro nutností, aby se v operním divadle prováděly studijní zkoušky s deskami vzorně interpretovanými. Takové recitativy, jako má Lazebník sevillský, jsou prostě jedinečnými unikáty, které je nutno studovat jako specialitu italské pěvecké školy. Co však na repertoiru celých oper na deskách zaráží, je jeho omezenost. Není kompletní Mozart, ani Figaro, ani Únos, ba dokonce ani Don Juan, třebaže jsou za daných okolností skvělé možnosti zápisu těchto děl. Ale gramofonový průmysl tu stojí před choulostivou otázkou, jak Mozarta nahrát, protože jazykové disposice tu mohou znamenati i přímou obchodní katastrofu. Hráti Mozarta, německého skladatele, v řeči originálu — italštině — to se nezdá nikomu dost vhodným, a z toho důvodu, jenž je spíše etiketním než uměleckým, nedojde pravděpodobně k souboru desek s Mozartovou operou tak snadno, ledaže by se iniciativy chopil průmysl anglický a rozťal tento gordický uzel podle své úvahy a chuti. — Ovšem není ani nahrán Fidelio, ačkoliv by mohla prosa klidně odpadnouti, není souborně nahrán Weber, Smetana, skvělí fonogeničtí Rusové atd. Zato lze s potěšením kvitovati zápis vynikajících scén Debussyho Pélea nebo záznam Milhaudových pětiminutových oper.

Velmi vysokou hodnotou gramofonového repertoiru pěveckého jsou čísla sborová, v nichž převažuje hudba duchovní. V tomto oboru, jejž redigovalo (nepřímo) několik odborníků, lze najíti jedinečné hodnoty umělecké. Ale i tu byl diktát užitkový, když v poválečném období houfně objevoval úplný úpadek kostelního zpěvu. Tam, kde byl episkopát liberálnější, povolil kostelním kůrům užívání gramofonových desek místo běžných více méně nedokonalých prostředků místních. Z toho důvodu byl nahrán gregoriánský chorál, polyfonikové nizozemští i italští, dokonce i A. Hammerschmidt přidal jedno bohemicum, Bach, Händel, klasická hudba církevní, Mozart, Beethoven, Schubert v mešních celcích atd. Dokonce i Bruckner a někteří podružní figuralisté došli nahrání. Interpretace jsou vesměs báječné. Cášský sbor zpívající Orlanda Lassa je jedinečným výkonem, který by měl být hrán jako instruktivní příklad před každou hodinou sborového zpěvu. — Desek tohoto druhu bylo bohatě užíváno, z venkovských kostelů dostaly se i do kathedrál, takže papež musel nedávným breve vystoupit proti přílišnému zmechanisování kostelní hudby a omezit nadužívání desek k účelům bohoslužebným na menší míru.

Jen nepatrná část vokálního repertoiru má nárok na zařazení do mezinár. obchodu. Vesměs vznikají zpěvácké snímky z důvodů místních, kdy šikovný zástupce gramofonové továrny využije momentánní obliby člena místního nebo krajinského divadla a dá mu nazpívati několik čísel jeho repertoiru. Málokterá z desek tohoto druhu se dostane na širší okruh trhový, a již etiketním označením je umístěna ve skladištích firmy až na poslední místa. Tím si můžeme vysvětliti, že na

př. i nejlepší desky českých zpěváků — vyjímaje ovšem Destinnovou — nejsou vůbec na gramofonovém trhu vídeňském, berlínském a varšavském, abychom jmenovali nejbližší střediska gramofonového obchodu. A jsou to mnohdy snímky vysoko převyšující lokální průměr sousední.

Chceme-li si opatřiti jistý snímek cizí, dejme tomu španělské provenience, teprve poznáme, jak ostře jsou vymezeny lokální kompetence jednotlivých značek. Běžní gramofonoví sortimentáři jsou i v tomto zpěváckém oboru zastoupeni velmi nepatrně, a chceme-li na př. v Praze opatřiti si desku znamenité Niny Koshez, může se nám dostati odpovědi, že tuto desku opatřiti nelze. Gramofonové továrny vyhovují totiž ponejvíce jen skupinovým objednávkám a obchodník tu nerad riskuje objednání většího počtu desek, které by mu zůstaly třebas rok ležet. Ale sběratelům lze doporučiti, aby obchodníkovi nebo dodavateli nabídli úhradu poštovného z ciziny i úhradu celního poplatku, a tak se jim snad přece dostane kýženého exempláře.

Jednotlivé národnostní oblasti mají tedy své vlastní repertoiry i interpretační skupiny, které lze nalézti jen v určitých speciálních katalozích. Platí to také o snímcích českých, z nichž jen velice nepatrná, zlomková část bývá zařazena do katalogů mezinárodních. Vedle zmíněné Destinnové je to snad jen tenorista Berlík a basista Zítek, ovšem jen se snímky nazpívanými v cizích řečech.

Český zpěvácký repertoir je poměrně hodně úzký, třebaže naše gramofonová tradice má již značnou řádku let za sebou. Bohudík, jsou zachyceny hlasy některých pěvců staršího období, ovšem na snímcích velmi nedokonalých, při čemž i tyto snímky jsou unikáty. Je to Florjanský, Maturová, Krössing, Kliment, Benoni, Burianové a j. Snad se podaří vyrobiti z těchto unikátních snímků, jejichž matrice padly za války jako oběť vojenských rekvisic, nové matrice, takže by tyto snímky zůstaly zachovány jako snímky museální, protože málokterý z nich je technicky tak dokonalý, aby se mohl státi opět artiklem obchodním.

Z pěvců dnešní doby jsou na gramofonových deskách zastoupeni takřka všichni. Ale i tu je repertoir krajně omezen na nejběžnější operní úseky, v nichž je zvláště zastoupen Smetana úryvky a úseky z nejpopulárnějších oper. České snímky i nejnovější mají však vždy jisté vady technické, poněvadž bývají pořizovány buď v Praze, kde není dostatečného natáčecího atelieru, nebo v Berlíně, kde se však pořizuje s nadměrným spěchem, jenž vždy působí, že se zapomene na některý významný detail, který by mohl technickému vybavení desky hodně prospěti. Z mnoha desek novější provinience je možno učiniti si velmi dokonalou představu o stupni pěvecké techniky u nás, a těm, kdo neustále činí námitky k českým metodám zpěvu, by se dal těmito snímky ukázati znamenitý příklad ad oculos o nesprávnostech jejich tvrzení.

Byly činěny pokusy o pořízení snímků celých oper, a v úvahu přicházely pochopitelně především populární opery Smetanovy. Náklad na takový soubor operních desek by převyšoval za daných okolností asi 75.000 Kč a dosud se nenalezla gramofonová továrna, která by chtěla tolik peněz investovati, ačkoliv by Hubička, Prodaná nevěsta, Dalibor, nebo Libuše byly snímky velice atraktivními, při nejmenším tak, jako některé snímky cizích podružných děl. Gramofonová zastupitelství tu vypočítávají risiko, které by jim tu vzniklo, jmenovitě dnes v období, kdy i gramofonový obchod šlágrový silně vázne. V poslední době se však činí pokusy o organisaci odběru gramofonových desek kvalitních i repertoirově i technicky a z této akce se možná vyvine produkce českých desek plnohodnotných.

Máme-li jmenovati české doplňky zpěvného repertoiru, pak je nutno jmenovati především snímky našich mistrovských těles sborových, z nichž zvláště desky P. S. M. U. jsou mimořádně kvalitními, takže jsou dokonce raritními čísly cizích katalogů.

K celkovému stavu české zpěvácké produkce na gramofonových deskách lze jen podotknouti, že i tu jsou se strany gramofonového průmyslu činěny kroky velmi chybné, jako v oborech, o nichž tu bylo pojednáváno dříve, poněvadž i tu je hlavním vodítkem bussines. A gramofonový průmysl i obchod nesleví ani chlup z tohoto stanoviska.

K. J. Beneš:

O Městské divadlo na Vinohradech.

(Návrh přednesený v kulturní komisi vinohradského zastupitelstva.)

Rozhovor red. F. Peroutky s dramaturgem Městského divadla drem F. Langerem stal se na podnět soc. demokrata dra Spáleného předmětem jednání vinohradského zastupitelstva, které uložilo kulturní komisi, aby vypracovala konkretní návrh.

Překvapující výpočet ředitele Městského divadla dra Fuchsy, že kdyby vinohradské divadlo dostalo jen čtvrtinu sumy, která je poskytována Státnímu divadlu, mohlo by hrát úplně zadarmo, bez jakéhokoli vstupného, dává nám znamenitou příležitost zabývati se podrobněji nejen finanční stránkou Městského divadla, nýbrž i jeho celkovou organisací.

Městské divadlo potřebuje ke krytí svého deficitu podle mých informací ročně asi 1,200.000 Kč. Deficit vzniká malou návštěvou, úbytkem abonentů, jak o tom bude ještě níže řeč. Zajímavé však je, že na deficit nemají vlivu tak zv. hry nákladné, jako na př. O'Neillův Marco Polo, Dostojevského Zločin a trest, Bratři Karamazovi, nebo Tolstého Anna Kareninová; naopak provozování těchto děl, jež je zároveň největším uměleckým činem Městského divadla v poslední době, je finančně soběstačné.

Za dnešního stavu, kdy $^2/_3$ divadla jsou vyabonovány a $^1/_3$ se volně prodává, celé abonement pohltí umořování dluhů a teprve zbytek představuje skutečné příjmy divadla. Město Praha podle mých informací přispívá divadlu jednak hotovým obnosem (asi 300.000 Kč ročně), jednak nepřímo dodávkami koksu a elektrického proudu. Naproti tomu Státní divadlo dostává od státu ročně skoro 16 milionů Kč. Protože režie Městského divadla činí měsíčně asi 360.000 Kč (pravděpodobně spíš o něco méně), čili okrouhle ročně 3,800.000 až 3,900.000 Kč, je správný výpočet ředitele dra Fuksy, že za necelé čtyři miliony Kč, t. j. za 25% subvence Státního divadla, mohlo by Městské divadlo hrát zdarma.

Doporučuji Kulturní komisi, aby tuto novou a překvapující myšlenku pro její kulturně a sociálně opravdu všenárodní dosah co nejbedlivěji uvážila a — pokud je v její kompetenci — co nejúsilněji se snažila o její realisaci, která podle mého názoru nepřekročuje finančních možností města Prahy, zejména když, jak ještě uvedu, bylo by možno o věc zainteresovat i stát. Je důležité umět v obecním hospodářství šetřit, ale je beze vší pochyby neméně důležité umět peníze vydávat na pravém místě a v pravý čas. U nás v nazírání na di-

vadlo a jeho úkoly panuje stále ještě politováníhodný zmatek. Po divadle se žádá, aby bylo uměleckým ústavem, prestižně representujícím národní kulturu, ale na druhé straně se zároveň chce, aby bylo podnikem výdělečným a finančně soběstačným. Tu však — u obou velkých representačních scén pražských — jedno hledisko aspoň zčásti nezbytně vylučuje druhé. Kulturní ústav může být tím méně výdělečným podnikem, čím vyšší je umělecká úroveň, které dosahuje, byť ovšem za předpokladu racionálního hospodářství. Zvláštní věc! Po universitách na př. nikdo nežádá, aby se vydržovaly samy. University jsou instituce úplně pasivní a stát je vydržuje ročními obnosy, jež jsou desetkrát větší než subvence dávané Státnímu divadlu. Totéž je s Akademiemi, velkými knihovnami, výzkumnými ústavy, musei, středními školami, národním školstvím atd. Komičnost požadavku, aby tyto instituce samy na sebe vydělávaly, je ihned každému zřejmá, ale ku podivu není zřejmá u velkých divadel, representujících složitý okruh národního umění dramatického. Ti, kteří volají po finanční soběstačnosti i velkých, representačních scén, dokazují, že se na ně dívají jen jako na místa pouhé zábavy a ne jako na umělecké ústavy, jejichž úkolem je tvořit jednu z vrcholných kulturních hodnot.

Navrhuji zkoumat otázku Městského divadla jednak se stanoviska řešení provisorního, jednak se stanoviska řešení definitivního.

Při provisorním řešení především přichází v úvahu zvýšení dosavadní subvence. Bylo by ovšem dobře podrobiti zároveň finanční hospodářství divadla podrobné revisi, která by možná ještě odkryla některé možnosti finančních úspor. V tom směru upozorňuji Kulturní komisi zejména na to, jsou-li všecky síly, zaměstnané dnes u divadla, stejně dobře upotřebitelny? To je důležitý moment, protože personál, z něhož lze vydobýti maximum umělecké výkonnosti nejen kvantitativně, nýbrž také kvalitativně, je rozhodující položkou v racionálním hospodářství divadla. Správa divadla měla by být proto vyzvána, aby předložila statistiku, kdo kolik hraje a jaké příčiny má nezaměstnávání některých sil. Dále důtklivě upozorňuji na neudržitelný stav městského biografu „Minuta“, jehož výnos má sice přispívat na deficit Městského divadla, ale ve skutečnosti poslední dobou rapidně klesá, protože jeho zařízení naprosto neodpovídá novým požadavkům. Němý film patří minulosti, na Vinohradech i malé biografy se již podle toho zařizují. V těchto poměrech „Minuta“ stává se neschopna konkurence. Ztrácí své obecenstvo, protože promítá staré nebo prašpatné němé filmy. Nebude-li tomu čeleno včasnou montáží zvukové aparatury, ztratí „Minuta“ své obecenstvo navždy — vždyť v samém jejím sousedství je několik nejmoderněji zařízených biografů. Je opravdu s podivem, že povolaní činitelé u pražské obce nevěnují této věci potřebné pozornosti. Konečně by se doporučovalo osamostatnit Komorní divadlo od Městského, protože dvojí scéna vede k přepínání hereckých sil a ještě k dalšímu zvyšování premiérové nadprodukce. Jeho osamostatněním ukáže se také jeho zbytečnost.

Ale provisorní řešení nevyčerpává věc zúplna, protože příčina finančních obtíží Městského divadla — a divadel vůbec — tkví mnohem hlouběji: v samé hospodářské struktuře společenského organismu. Abonentní systém, na němž je dnes divadlo organisováno, má tu výhodu, že mu dává pevnou finanční basi. Ta však je menší, než se obyčejně předpokládá, a stěží je naděje, že by kdy v budoucnosti vzrostla. Zkušenosti divadelních správ mluví o tom dost jasně. Abonentů ubývá úměrně s vymíráním starší generace. Mladší generace pociťuje abonement jako pouto, jímž se nechce dát vázat: chodí do divadla podle svého vlastního výběru. Na druhé straně však bývají abonenti hotovou metlou divadla, terorisují jeho správu, vměšují se do umělecké činnosti divadla a svými zásahy, zpravidla velmi dilettantskými, znervosňují chod divadelního aparátu — koupením sedadla domnívají se, že si koupili právo spolurozhodovat, ač k tomu nemají odborné kvalifikace a ani nenesou odpovědnosti před veřejností. Abonentní systém vede dále k nezdravé nadprodukci premiér, protože abonenti žádají pestrý repertoár (a jistě právem). Toto chrlení premiér dobře charakterisoval svého času spisovatel dr. Edm. Konrád v anketě „Přítomnosti“, když napsal: „Městské divadlo s Komorním, aby abonenty uspokojilo, potřebuje 45, pravím čtyřicetpět novinek do roka. To není repertoár, to jsou dostihy, to je výprodej pod cenou, bílý týden. Takhle se hrálo v Benátkách za časů Carla Goldoniho. Chápete, jak se při téhle úžasné spotřebě, jedinečné v Evropě, rvou dvě divadla téhož města o každou hru svého repertoáru, s jakým za hranicemi vystačí dvě velkoměsta? Abonentní systém a repertoární přemíra vnucuje pražským divadlům ojedinělý dvojí ráz: výjimečných večerů velkého výkonu — a všedního dne, jenž je hluboko pod průměrem vídeňským, berlínským i varšavským. Nebezpečí provincialismu, jímž jsme ohroženi, pramení právě z tohoto bludného kruhu: hra se nemůže propracovat, protože musí být rychle vyhozena, a neudrží se na repertoáru, protože se nemohla propracovat, i musí být rychle vyhozena jiná.“ Potud dr. Konrád. Připojme ještě, že tato nadvýroba premiér vede k přepínání hereckých sil a k poklesu ve výběru her, protože světová dramatická produkce, alespoň svými hodnotnými věcmi, nemůže stačit tak velkému konsumu, o produkci domácí ani nemluvě.

Bylo dobře řečeno tuším F. Langrem, že naše divadla se svými lóžemi, křesly a abonentními systémy jsou plodem kulturního rozmachu třetího stavu, buržoasie, v 19. století. Měšťanská vrstva, jež je vytvořila, také je udržovala. Dnes je však stále jasnější, že této schopnosti pozbývá — divadlo přestává být pro ni věcí kultury a stává se stále víc a více věcí zábavy. Naproti tomu t. zv. nižším sociálním vrstvám je abonentní systém — a dnešní divadlo vůbec — hospodářsky nedostupný, což je důležité zvláště proto, že hospodářské zproletarizování zasáhlo i t. zv. vrstvy drobné buržoasie, hlavně veřejné a soukromé zaměstnanectvo. Odtud právě plyne nutnost pro divadlo samo, aby se přeorganisovalo a postavilo se i finančně na nový základ.

A tu se právě dostáváme k námětu ředitele dra Fuksy, který by znamenal řešení definitivní. Věc v meritu je jasná, jde pouze o to, najít cestu, která by nejsnáze vedla k jeho realisaci. Podle mých informací i podle mého vlastního přesvědčení dala by se věc řešit t. zv. divadelními obcemi, jež jsou analogií družstevního podnikání, které u nás i v Německu tolik vykonalo pro literaturu a hospodářsky se tak osvědčilo. Při tom bylo by možno použít zkušeností s divadelními obcemi v Německu, hlavně poučit se z organisačních chyb, jež se tam staly. V Praze organisátorem divadelních obcí mohl by býti Ústřední osvětový sbor hlavního města Prahy za součinnosti místních osvětových sborů, v nichž vedle politických stran jsou zastoupeny všecky veliké kulturní, zájmové a j. organisace. Prakticky by to znamenalo, že velké organisace v sborech zastoupené staraly

by se podle určitého plánu o rozdělování vstupenek na lidová představení, jichž by bylo možno uspořádat do roka tolik, aby Městské divadlo střídavě jeden týden mohlo hrát abonentům a druhý týden mohlo věnovat lidovým představením, jichž by bylo tedy do roka asi sto dvacet. Město Praha pak buď samo nebo za pomoci státu, místo aby dávalo divadlu roční subvenci, prostě by si koupilo těch 120 představení. Náklad by byl přibližně 2·5 až 3·5 milionu Kč ročně. A byly by tu možné i různé obměny. Na př. místo 120 představení zdarma bylo by možno rozšířit nynější lidový cyklus financovaný městem, který stále nedostačuje poptávce, na 120 představení, při čemž město Praha by hradilo pouze eventuální rozdíl mezi skutečným příjmem divadla a oním příjmem minimálním, který zajišťuje divadlu práci bez deficitu. Byla by to tedy jakási střední cesta mezi abonentním systémem a seriovým systémem, jež by asi nejlépe zaručovala jak hospodářskou stabilitu divadla, tak i uměleckou úroveň jeho repertoáru, neboť právě z důvodů uměleckých nelze zatím v našich poměrech doporučiti ani blokový, ani seriový systém, protože v sobě skrývají nebezpečí pro hodnotné hry. Při tom je důležité, že by tento způsob připoutal k divadlu nové vrstvy, nové obecenstvo ve smyslu Langrova projevu.

Jsem přesvědčen, že Kulturní komise nemůže ani dost důrazně poukázat na nesmírný sociálně výchovný a kulturní význam takovéto nové organisace Městského divadla. Město Praha by se tím postavilo v čelo nejušlechtilejších a také nejpůsobivějších snah o kulturní a uměleckou výchovu nejširších vrstev a zároveň by tím razilo nové cesty v organisaci moderního divadla.

Poznámka: Kulturní komise připravila na září rozsáhlou akci, aby myšlenka ředitele Fuksy a F. Langra byla uskutečněna.

ŽIVOT A INSTITUCE

Frédéric Eccard:

Reichswehr a Rudá armáda.

„Revue des Deux Mondes“ uveřejňuje článek o problému dvou armád, které budou hrát tak důležitou úlohu v osudech světového míru.

I. Reichswehr.

Řada pozoruhodných článků, spisy generála von Seeckta, německé vojenské revue, debaty o vojenských úvěrech v říšském sněmu nám dávají velmi výmluvné a úplné informace o rozhodujícím činiteli světového míru: o Reichswehr. Pokusme se stanovit v hlavních liniích její strukturu a sílu, aniž bychom se dotýkali prvků ryze technických, které nespadají do naší kompetence.

Před válkou vlastně císařská armáda neexistovala. Německá armáda byla složena z pruských, bavorských, saských a würtemberských kontingentů. Císař byl nejvyšším pánem války, skutečné velení bylo v rukou pruského generálního štábu. V současné době je armáda německá armádou říše, je říšským vojskem, kontingenty jednotlivých států odpadly. Smlouva versailleská vymezila její počet na 100.000 mužů, potlačila pruský generální štáb a zakázala jeho obnovení. Autoři mírové smlouvy doufali těmito disposicemi — a ještě jinými, dostatečně známými, než aby musily být uváděny — zmenšit vojenskou sílu Německa tak, aby nemohla už nikdy znamenat nebezpečí světového míru. Nepočítali bohužel dostatečně s organisačním talentem a s obratností skrýt pravdu, jež vyznačuje německé kruhy vojenské. Stojíme před válečným nástrojem, kterého je třeba obávat se už nyní a který hrozí stát se v budoucnosti ještě obávanějším. Konstrukce tohoto nástroje představuje dokonale laděný celek, řízený jedinou rukou, jejíž moc a nezávislost roste každý den.

Říšský president, ministerstvo říšské obrany, ředitelství armády (Heeresleitung) a parlament jsou páky tohoto stroje, jehož mechanismus budeme postupně sledovat.

Parlament je povolán jenom ke schvalování úvěrů, požadovaných každý rok ministerstvem říšské obrany. Díky učeným skrývačkám, které činí z rozpočtu říšské obrany nejzáhadnější rozpočet na světě, a díky nedostatku energie ve stranách říšského sněmu byly dosud vždy schváleny úvěry vojenské, se srážkami zcela nepatrnými. Rozpočet říšské obrany, který dosáhl posledního roku částky 788 milionů marek, přesahuje o mnoho potřeby pozemních a námořních sil povolených v Německu smlouvou versailleskou. Pomocí úvěrů schopných přenosu (übertragbar) dostává říšská obrana částky potřebné k úhradě tajného zbrojení.

Jmenování civilního podsekretariátu v ministerstvu války, navrhované svého času socialisty, by bylo mohlo zajistit kontrolu parlamentu, tento návrh však byl zamítnut a nyní může říšská obrana užívat zcela volně úvěrů, které jí dává říšský sněm s takovou štědrostí.

Říšský president je podle výmarské ústavy nejvyšším velitelem sil pozemních i námořních, vydává rozkazy rozhodující o všech vojenských záležitostech, jmenuje důstojníky, zvláště pak důstojníky vyšší. Jmenuje-li se president maršál von Hindenburg, není nesnadno představit si, v jakém duchu je těchto práv používáno.

Pod nejvyšším velením presidentovým fungují dva hlavní orgány armády, ministerstvo říšské obrany, které ji spravuje (administrace), a ředitelství armády, které jí velí (Heeresleitung).

Od příměří mělo ministerstvo říšské obrany jenom dva titulární funkcionáře, Dra Gesslera a nynějšího ministra, generála Groenera, posledního náčelníka generálního štábu maršála Hindenburga v roce 1918: dva energičtí vůdci, uskutečňující své dílo bez ohledu na parlament.

V čele ředitelství armády stál nejdřív generál von Seeckt, geniální obnovitel říšského vojska, potom roku 1926 generál Haye, po němž nastoupil v říjnu 1930 generál von Hammerstein.

Těmto mužům, kteří jednali ve vzájemné dokonalé shodě, vděčí armáda za to, že byla ustavena podle vzoru, který je souhlasně považován za vyhovující nejmodernějším požadavkům. Starý generální štáb je znovu zřízen a tato armáda, oživená starým duchem pruského militarismu, ale omlazená a zmodernisovaná, tvoří obdivuhodně ukázněný celek, sledující nad politickými stranami svůj nejvyšší cíl, jímž je znovuzřízení německé vlasti v její bývalé slávě a v jejích bývalých hranicích.

Velké dílo generála Seeckta, jehož realisaci oznámil 16. srpna 1926, nedlouho před svým odchodem z armády, bylo znovuustavení generálního štábu. Podle prohlášení, která právě učinil, je armádní služba rozdělena do pěti oddělení podřízených rozkazu ministra říšské obrany a na devět úřadů podřízených šéfovi a podšéfovi říšské obrany, kteří se stávají v případě mobilisace náčelníkem a podnáčelníkem generálního štábu. 20 plukovníků, 104 podplukovníků a majorů, 140 kapitánů a nadporučíků (lieutenant) tvoří výkonný sbor generálního štábu. Jejich platy a výlohy na stavbu rozlehlých budov pro jejich služby byly uhrazeny z přenosných úvěrů.

Vlastní armáda se skládá ze 100.000 mužů, přesně řečeno z 96.000 mužstva a ze 4000 důstojníků. Služba trvá dvanáct let s možností propustit dříve 5 ze 100 sloužících.

Odvod se děje neobyčejně snadno. V roce 1929 se přihlásilo na 196 míst uprázdněných v důstojnickém sboru 1600 kandidátů. A na 9732 míst mužstva se přihlásilo 120.000 mužů. Výběr je tedy snadný a důstojníci, kteří jsou jím pověřeni, hledí přirozeně na tělesné a intelektuální vlastnosti kandidátů, ještě pozorněji však na to, aby byl vyloučen každý, jehož politické city by mohly vadit jejich nacionalismu. Tak mohl být vytvořen celek dokonale sourodý, složený z mladých lidí, školených, obdivuhodně ukázněných a pro-

stoupených oním duchem integrálního patriotismu a duchem jednotného těla, který dává armádám sílu.

V případě mobilisace by se připojili reservisté, kteří již sloužili, ke 100.000 mužů nynější armády. Poněvadž hranice 5 ze 100, určená pro předčasné propouštění, byla daleko překročena, počet těchto záložníků dosáhne snadno číslice 80.000. Stráž bezpečnosti (Schutzpolizei) v síle 150.000 mužů by mohla dodat ještě 50 až 100.000 mužů, dokonale ukázněných a zběhlých v řemesle zbraní. Ještě jiná formace vojenské povahy, železniční stráž (Bahnschutz), rozdělená do třinácti skupin na území Říše, vybavená kulomety a pancéřovými auty, čítající 30.000 mužů, by mohla být vtělena do armády, stejně jako skupiny tvořící hraniční stráž (Grenzschutz).

Bývalí vojáci velké války, staří 30 až 35 let — je jich roku 1930 ještě dva miliony členové Stahlhelmu, Wehrwolfu, Olympie a jiných vlasteneckých sdružení, představují nevyčerpatelnou zálohu. Nemohu říci, jak chce generální štáb užít těchto mas, když není v oboru strategie nikterak kompetentní. Stačí mi upozornit na sílu a mohutnost této řemeslné armády, na možnost zvětšit počet bojovných jednotek a na prameny, které znamená pro velení 84.000 důstojníků bývalé armády, starých nyní méně než padesát pět let.

Je-li válečný potenciál současného stavu vojska velký, ještě daleko silnější v ohledu zbrojení. Omezení používání pušek a polních děl, které bylo uloženo Německu spojenci, zákaz konstrukce těžkých děl, letadel, tanků, užívání plynů, to všechno nezabránilo německému generálnímu štábu, aby v případě války mohl vyhovět všem požadavkům moderní armády. Zajistil si za podmínek obzvláště výhodných spolupráci německého průmyslu a když se podařilo vytvořit v ministerstvu říšské obrany centrální úřad meziministerských styků, má na jiná ministerstva, jmenovitě na ministerstvo dopravy a veřejných prací, vliv, který mu dovoluje užívat jich pro své cíle a pro přištění mobilisaci.

Generál Seeckt postavil novou metodu proti pravidlu až dosud zachovávanému, které spočívalo v tom, že v mírových dobách byly shromažďovány zásoby všeho válečného materiálu již úplně hotového. Seecktova metoda je racionálnější: připravovat v továrnách a laboratořích nejdokonalenější modely zbraní, které jsou neustále upravovány podle posledních zkušeností, jako letadla, tanky, zbraně pro plynovou válku a vybavit německý průmysl takovým způsobem, aby mohlo býti započato se seriovou výrobou těchto modelů téměř bezprostředně po vyhlášení války. Tak se generálovi podařilo jednak zvrátit prohibiční disposice mírové smlouvy, jednak získat trvalý náskok před ostatními národy, které zůstávají věrny starým zvykům a omylům. Aby byly získány fondy nezbytné k tajnému zbrojení, je v rozpočtu zvyšována cena za výzbroj povolenou smlouvami a továrníci ukryjí rozdíl mezi cenou skutečnou a cenou zvýšenou, z toho rozdílu pak se uhrazují náklady spojené se zřizováním jejich pokusných stanic. Tento systém dosáhl dokonalosti od vytvoření tak zvaného Waffenamtu, což je technický generální štáb v nádherné budově v Berlíně, který je střediskem všech orgánů zabývajících se technikou a materiálem.

Waffenamt je ve spojení s technickými školami, které se zabývají vynálezy chemickým nebo mechanickým badáním a s továrnami, které vyrábějí válečný materiál. Waffenamt je postaven vedle Vysoké školy technické, s níž má společné zkušební sály a laboratoře. Poslanec Schneller ve schůzi Říšského sněmu 15. června 1929, poslanec Kippenberger ve schůzi 21. května 1930 vyložili detailně intimní vztahy existující mezi Říšskou obranou a německým průmyslem. Kippenberger označil jména 14 mužů požívajících důvěry armády a jména jedenadvaceti průmyslových delegátů, kteří spolupracují ve všech technických odvětvích, zvláště ve výrobě plynů, letadel, tanků, automobilů, výbušných látek, magnetických paprsků a přístrojů pro bezdrátovou telegrafii. Aktivita Waffenamtu zasahuje také do zahraniční výroby, kde je nezbytný materiál připraven metodickým způsobem, zvláště v oboru letectví a plynu, pro sám okamžik vyhlášení nepřátelství.

Mezi osobnostmi citovanými poslancem Kippenbergrem je mimo jiné kapitán Gallwitz, expert Říšské obrany pro plyn, profesoři Dünsberg a Bosch, delegáti technické školy v Charlottenburgu pro přípravu války technické, doktor Wirth, specialista v pokusech vysílání plynu, speciálně na zkušebních polích ve Winsdorffu a v Kommersdorfu. Je možno podat výmluvnější doklad toho, že generální štáb německý bez ohledu na mezinárodní úmluvy, připravuje vědecky a metodicky plynovou válku? Měl jsem již příležitost citovat dílo p. Hansleina (německá autorita), který prohlásil, že pány světa budou národy, nejzpůsobilejší ve vedení plynové války. Němci mají několik tisíc továren na chemické výrobky a pod jménem Interessengemeinschaft jednu z nejdůležitějších skupin na světě, s kapitálem více než 6 miliard franků, má obdivuhodné laboratoře, zaměstnávající tisíce chemiků a vědců prvního řádu. Přeměna těchto továren na továrny válečné je zcela promyšlena, počítá se s ní a je možno uskutečnit ji bez jakýchkoliv nesnází.

Němci považují chemickou válku za tak jistou, že se na ni velmi otevřeně připravují, aby se zajistili proti jejím účinkům. V Mnichově právě zasedala veliká asociace pro ochranu před plynem, subvencovaná z tajných fondů. Mocná firma v Lübecku vyrábí masky ve velkém a prodává je obecenstvu za výjimečně výhodných podmínek, 10 až 15 marek za kus. Členové Stahlhelmu a jiných nacionalistických organisací Schutzpolizei, i hasičské společnosti po celé Říši jsou maskami vyzbrojeni a i v nejmenších osadách mají cviky s protiplynovými maskami neobyčejný úspěch.

Prostřednictvím revuí a publikací všeho druhu je obyvatelstvo varováno před nebezpečím a je navykáno, aby se dívalo na tento nový nelidský způsob války jako na způsob přirozený a výhodný pro Německo.

Nezapomeňme, že německý delegát ve Společnosti národů protestoval energicky proti jakémukoliv druhu sankce proti státu, který by se ujal iniciativy v plynové válce.

Úsilí Německa v oboru rozvoje válečného loďstva není o nic menší. Rozsáhlý program námořní, obsahující stavbu 4 obrněných křižníků, jejž oznámil říšský kancléř v průběhu diskuse o rozpočtu 1930, je na cestě k uskutečnění. Každý z těchto křižníků bude stát 75 milionů marek, což znamená celkový výdaj 300 milionů marek, tedy 2 miliardy 400 milionů čsl. korun. Křižník „Ersatz-Preussen" má být dostavěn 1932, „Ersatz-Lothringen" 1934, „Ersatz-Braunschweig" v roce 1936, „Ersatz-Elsass" 1938. Všimněte si jmen Lotrinska a Alsaska, která byla dána, jistě ne bez úmyslu, dvěma z těchto křižníků.

II. Rudá armáda.

O vztazích říšské obrany a rudé armády bylo mluveno veřejně po prvé u příležitosti výroby plynů. Jsou ještě v paměti sensační odhalení poslance Scheidemana z 10. prosince 1926 a poslance Kunstlera v říšském sněmu roku 1927, týkající se výpovědí německých technických dělníků, vracejících se z Ruska, a vylodění 350.000 kusů plynových šrapnelů ve štětínském přístavě. Ministr války Gessler nemohl popřít, že se v Rusku vyrábí pro Německo zbraně a materiál pro plynovou válku. Prohlásil tenkrát, že o ničem podobném nevěděl a zaručil se, že se postará, aby se podobné případy neopakovaly. Slib, který nikoho nesplete. Dnes jsou styky mezi oběma armádami užší než kdykoliv jindy, o tom nelze pochybovat přes opačná prohlášení ministra války v průběhu debat o vojenském rozpočtu 1930 v říšském sněmu.

Mnoho prozíravých Němců si uvědomuje jasně nebezpečí bolševismu v Německu, zvláště po úspěchu komunistů v posledních volbách, ale nezdá se, že by armáda sdílela jejich obavy a to je také mínění říšské obrany (jejíž sílu a nezávislost jsme prokázali v předešlé kapitole), které v říši převládá. Němečtí důstojníci si ve své pýše představují, že budou moci pomocí rudé armády uskutečnit své plány proti Polsku a Francii, aniž by sami riskovali, a jsou přesvědčeni, že Reichswehr je dosti mocná, aby se nemusila bát sovětských pletek. Z druhé strany se domnívají, že v případě války by koalice mezi Ruskem a Německem byla nejlepší překážkou revoluce německých komunistů.

Ruští komunisté uvažují opačně. Jsou přesvědčeni, že válka, at

jakákoliv, bude předehrou světové revoluce, která bude znamenat triumf komunismu v celém světě. Mnoho Němců, jmenovitě kapitán Ehrhardt, známý nacionalistický vůdce, soudí, že Moskva vidí dobře a není vyloučeno, že mají pravdu.

Ruská armáda představuje sílu, s níž nutno počítat, a která denně vzrůstá, ale nebude stavu měřit se s jinými evropskými armádami, nebude-li budována a cvičena německými důstojníky, a nedodá-li jí Německo materiál, jehož má nutně zapotřebí. Všechny čerstvé zprávy podávají nezvratný důkaz o přímé spolupráci mezi ruským a německým generálním štábem. Myslím hlavně na odhalení anglických časopisů „Referee", „Daily Mail", „Manchester Guardian", na noviny německé, zvláště „Germanii", „Welt am Montag", von Gerlacha, „Weltbühne", na listy Mahraunovy, na baltské deníky, na prohlášení bývalého člena sovětského vyslanectví v Paříži Besedovského a na informace pruského tisku.

Tragický konec německého kapitána Amlingera po zranění při leteckém neštěstí v Rusku upozornil veřejnost na výměnu ruských a německých důstojníků. Jmenovaný kapitán dostal pro rok 1929 dovolenou, aby sloužil v ruské armádě. Vláda tak měla možnost nehlásit se k němu, což se také v několika případech stalo. Po skončení své studijní lhůty by se byl vrátil do řad německé armády, kdyby se nebyl zabil. Řada důstojníků, jejichž jména a služby známe, je stejným způsobem vyřazena, zvláště na letišti Lippek jižně od Moskvy a na jiném letišti na březích řeky Kamy.

Generál Seeckt byl vřelý zastánce ruské aliance. Jeho nástupce, generál Heye, chápající bolševické nebezpečí, se snažil omezit styky s ruskou armádou, ale neměl v tom ohledu nejmenší úspěch, protože v rozhodujících armádních kruzích je vliv generála Hammersteina a Schleichera i jiných vyšších důstojníků silnější, než vliv jeho. Jsme-li dobře informováni, byla jeho demise vyvolána právě jeho rusofilskými odpůrci. Počínaje inspekcí vojenské dráždďanské školy zjistil generál Heye tajnou přítomnost ruských důstojníků. Žádal odjezd těchto důstojníků. Při této příležitosti se zaostřil konflikt s jeho odpůrci a právě ti, kteří protežovali zesílení tak zvaného společného zbrojení s Ruskem, nad Heyem zvítězili. Generál Hammerstein se stal armádním šéfem, a generál von Schleicher, který je považován za největšího apoštola této zbrojní komuny, je mocnější, než kdy jindy.

Nedávný proces před lipským soudním dvorem proti třem důstojníkům, obviněným ze spolčení s národními socialisty, osvětluje dobře mentalitu mladého důstojnického sboru, jeho ducha odplaty a vzpoury proti existujícím smlouvám, a naprostý nedostatek skrupulí, jde-li o dosažení cílů. Připomeňme ještě recepci doktora Eckenera při návštěvě Zeppelinu v Moskvě generálem Baranovem, vrchním velitelem sovětského válečného letectva. Baranov konstatoval při této příležitosti, jaké úzké pouto je mezi vojenským letectvím německým a ruským a blahopřál si k tomu, že společné jejich akční prostředky budou ještě zesíleny.

Německá pomoc a spolupráce je nejobávanější v chemické válce. Můžeme být jisti, že Sověty nebudou trpět nejmenšími skrupulemi, půjde-li o použití nejhroznějších zbraní. Válečný komisař sovětské Unie, Frunze, prohlásil, že chemie bude jedním z hlavních činitelů budoucích válek a že rudá armáda musí umět válečné chemie používat.

Sovětská organisace, Osiavochim, v níž se soustřeďuje všechna plynová výroba, disponuje 280 podniky vyrábějícími ročně nejméně 37 milionů kilogramů chemických produktů. Mnoho cizinců, zaměstnaných v těchto továrnách, je Rusy označováno zcela běžně za „Němce."

Ředitelství Osiavochimu, které se zabývá také letectvím, se právě rozhodlo organisovat deset dní obrany, určených k tomu, aby byla pozornost dělníků obrácena k technickému vzrůstu rudé armády, k jejímu zmechanisování, motorisaci, rozšíření civilního letectva a stavbě řiditelných vzducholodí. Aby bylo těchto deset dnů připraveno, rozhodl se komitét komunistické mládeže vydávat nový časopis: „Ozbrojený Komsomol." Dovídáme se tuto novinu v „Izvěstiich" z 19. října 1930. Svědčí o sovětské aktivitě rozvinuté pro zdokonalení jejich armády.

Doufají, že uskutečnění jejich pětiletého plánu, jehož hlavním cílem je zdokonalení válečných továren, jim umožní opatřit armádu silným a moderním materiálem, a v tomto oboru jsou jim také němečtí technikové a průmyslníci velkou oporou. Na Němce a na Američany se obracejí, aby mohli uskutečnit plán, na nějž bude potřebí více než 60 miliard rublů, z čehož připadne 30 miliard na průmysl, dopravu v zemi a její elektrifikaci.

Je velmi nesnadno získat informace o rudé armádě, informace přesné, protože jakékoliv předávání zpráv o vojenských záležitostech je trestáno smrtí. Zde několik informací, které se nám podařilo dostat.

Vojenská služba se stala povinná pro všechny schopné muže s výjimkou třídy buržoasní. Je do ní zahrnuta předběžná výchova od 19 do 21 let, činná služba od 21 do 25 let, služba ve dvou záložních výzvách od 26 do 40 let. Tak mají sověty každý rok ve výcviku 870.000 vojáků a celková vojenská síla při 22 věkových třídách v obyvatelstvu 150milionovém dosahuje a mohla by i překročit číslici 15 milionů mužů.

Vojenský rozpočet postoupil z 240 milionů v roce 1922—23 na 920 milionů zlatých rublů v roce 1928—29.

Poněvaž se armáda skládá hlavně z venkovanů nepřátelských komunistickému režimu, je pravděpodobno, že by bylo v současné době pro sověty nebezpečné mobilisovat v celku jejich armádu, ale mohli by jistě počítat na svou stálou armádu, přísně střeženou a na část záložníků, vybraných mezi komunisty a mezi komunisty rozdělené a zařazené, což znamená armádu asi 600.000 mužů s dobrým velením a dobrou výzbrojí.

Při 16. sjezdu komunistické strany v červenci 1930 povzbuzoval lidový komisař Vorošilov přípravy k průmyslové mobilisaci těmito slovy: „Celá země, národní hospodářství v nejširším smyslu toho slova, zahrnujícího průmysl, dopravu, universitní instituce a všechny vědecké ústavy, musí od nynějška spolupracovat na přípravu budoucích válek, jež budou strašné." Sjezd pověřil Vorošilova vypracováním návrhu zákona v tomto smyslu.

Tento návrh byl předložen radě lidových komisařů a byl jimi schválen. Zákon ten proměnil celé Rusko v ohromnou válečnou laboratoř. Ukládá zvláště žákům všech vyšších škol a universit velmi přísný vojenský režim, jímž je umožněno vytvořit důstojnické kádry pro obrovskou armádu ruskou. Novým zákonem se organisuje také originální příprava dělníků zaměstnaných ve válečných továrnách a to tak, že je jejich vojenská služba kombinována s jejich profesionálním zaměstnáním. Tito vojáci, nazývaní vojáky průmyslové výroby, odbývají svou vojenskou službu ve svých továrnách a v nich jsou ponecháni i potom. Tímto způsobem jsou v případě mobilisace schopni vyrábět materiál za nejvýhodnějších podmínek.

Konečně buržoové, kulakové a ostatní občané, kteří nejsou považováni za hodné toho, aby figurovali v aktivní armádě, jsou povinni, po čas, který by trvala jejich vojenská služba, veřejnými pracemi pro vojenské i jiné účely a představují tak pro Sověty pod titulem závazku nucenou a bezplatnou pracovní armádu neobyčejné ceny.

Stojíme tváří v tvář zemi, jejíž obyvatelstvo přes dlouhé hladomorné doby, přes persekuci a bídu všeho druhu vzrostlo za deset let ze 120 na 150 milionů. Vůdci sovětské vlády v těsném spojení s III. Internacionálou a komunistickými stranami celého světa připravují metodicky a vědecky světovou revoluci, jejíž znamení můžeme pozorovat denně, v Číně, Indii, Australii, Americe, v Egyptě a v koloniích, a jejímž posledním projevem byl dumping.

Rudá armáda je hlavní páka sovětských akcí. Viděli jsme, jak Německo, dopustivši se omylu, pomáhá zdokonalovat sílu ruské armády. Zde poslední příklad: berlínský časopis „Tempo" adresoval v září 1929 ministrovi říšské obrany tyto otázky:

1. Je pravda, že jsou ruští důstojníci připouštěni k vojenským zkouškám, které jim umožňují, aby se poučili o taktických otázkách a o stavu zbrojení v Německu?

2. Je pravda, že komisař Čeky byl přítomen jedné z takových zkoušek?

3. Je pravda, že důstojníci rudé armády mají přístup do našich vojenských škol a že generál Uborovič, velitel moskevského vojenského okrsku, byl dlouho hostem jedné z našich největších škol a že se mu podařilo opatřit si nejúplnější informace o naší vojenské organisaci?

4. Je pravda, že ruští důstojníci byli připuštěni dokonce i do šifrového oddělení říšské obrany a že následkem toho pro ruskou armádu neexistuje tajemství rozkazů říšské obrany?

Ministr, který neodpověděl přímo na tyto otázky, se spokojil prohlášením, že ruští důstojníci nebyli připouštěni k nahlédnutí do tajů říšské obrany o nic víc, než důstojníci jiných cizích armád. A pohrozil jmenovanému časopisu soudním stíháním pro velezradu. Závěry vyplývající z této odpovědi jsou dosti jasné.

D O P I S Y

V osobní věci.

Prosím redakci „Přítomnosti“, aby mi poskytla místa k několika osobním odpovědím, protože nemám orgánu, kde bych se bránil, a nejde konec konců jenom o moje záležitosti osobní.

1. V „Lidových Listech“ mi vytkl Scheinost, že měním svoje politická roucha proto, že mám aspirace poslanecké. Pravda je, že jsem roku 1929 vystoupil ze strany lidové a súčastnil se hnutí křesťansko-sociálního, jež vyvolal poslanec Čuřík, a že jsem se dal na jeho kandidátce kandidovat v Olomouci na 4. místě, tedy na místě, o němž jsem předem věděl, že není místem zvolitelným. Důvody byly tyto: Nesouhlasil jsem s tehdejší sociální politikou lidové strany a zvláště s protihradní politikou jejího pražského tisku, z něhož jsem byl právě proto odstraněn již před Čuříkovou secesí. 2. Domníval jsem se — mylně ovšem — že za Čuříkem stojí všechny odborové organisace. Pokládal jsem za svou samozřejmou povinnost postavit se plně za směr, který jsem měl za správný, ač jsem věděl, že se osobně jenom poškodím, hmotně i prestižně. Dnes se ovšem domnívám, že by bylo bývalo i pro Čuříka taktičtější dělat levou oposici v lidové straně než secese. Mimo to otevřeně říkám, veřejně, co jsem již řekl svým přátelům v Brně soukromě, že nesouhlasím s osobním napadáním lidovců a vůbec s tónem, kterým se vede polemika v Čuříkově tisku. Okolnost, že krajinské a pobočni orgány lidové strany nejsou o mnoho slušnější, není omluvou pro list, který jest hlavním orgánem hnutí. 3. Patrně, aby omluvil opravdu neobvykle hrubý tón své invektivy, píše Scheinost, že se mně dosud leccos tolerovalo proto, že moje konverse měla v hubených časech popřevratových jistou cenu, ale dnes ovšem již není přeceňována. Myslím, že konverse v hubených časech je rozhodně čestnější, než v době konjunktury. Lhal bych však, kdybych tvrdil, že jsem rád, že již nemám k disposici tisk lidové strany. Mohl bych v něm udělat pro katolickou věc, za niž plně stojím, daleko více, než svou hospitací v listech a revuích směrů jiných. Chápu však na druhé straně, že rebus sic stantibus je pro pražské vedení lidové strany výhodnější, nemá-li již mne, když ji náhradou září souhvězdí tří S: Scheinost, Stašek, Sadecký.

2. V „Činu“ Bohuslav Koutník mi vytýká mou někdejší polemiku v „Přítomnosti“ proti Hodžovi, jež prý svým obsahem zarážela i tvrdé jeho odpůrce. Nevěděl bych proč. Obsahem mé stati bylo, že Hodžovi nelze upírat jistý formát, ale že zaráží, jací žurnalisté někdy obstarávali jeho zájmy. Na tomto mínění trvám.

3. Koutník a Scheinost mi vytýkají někdejší moji polemiku v „Přítomnosti“ proti moralisujícím statím Loskotovým a mou dodatečnou omluvu. Moje omluva se týkala formální stránky mé polemiky, která ještě k tomu nešťastnou náhodou, kterou jsem nemohl předvídat, vyšla v den 60. narozenin tohoto novináře, čímž ovšem nabyla mimovolně rázu útoku zvláště zlomyslného, což nebylo nijak mým úmyslem. Novinářům vzdělání a mravní čistoty Loskotovy jsem ochoten vždy se omluvit, když dojdu ku přesvědčení, že jsem přestřelil, právě proto, že dovedu rozeznávat mezi novináři a „novináři“. Jsou „novináři“, kteří by si mohli nechat narůst vousy až na zem, než by se ode mne dočkali omluvy.

4. Bohuslav Koutník mi vytýká můj — v soukromé rozmluvě učiněný — výrok, že určitý druh polemiky lze umlčet tím, že se promluví s novinářovým majitelem. Tato věta nebyla řečena jako úsloví gnomické, nýbrž, bohužel, jako věta empirická. Neměla nijak smyslu generalisujícího. To jsou právě ti „novináři“, co si mohou nechat narůst vousy atd., atd.

5. Konstatuji zcela dobrovolně a bez přinucení, že jsem během svého procesu proti „Volné Myšlence“ dospěl ku přesvědčení, že moje někdejší tvrzení pronesené v „Přítomnosti“, jako by bylo podzemní spojení mezi „Volnou Myšlenkou“ a redakcí „Lidových Listů“, spočívalo na mylných informacích. Tím by byly absolvovány všecky polemiky a přestřelky posledních dnů a zatím je tedy čistý stůl.

Dr. *Alfred Fuchs.*

F E U I L L E T O N

Židovský vtip.

Osud židovstva nebyl skvělý. Středověk vypravuje o tom hrůzné detaily. Civilisace Evropy spokojila se nakonec uzavíráním židů v ghetta. Politických a sociálních důvodů, aby židé asimilací nesplynuli s ostatními národy, neubývalo, naopak množily se. Tak byli židé nuceni žít vlastním životem v ghettu, být a zůstávat cizím živlem v prostředí, v němž žili. Tyto události osudové nezůstaly bez vlivu na židovskou povahu: nedůvěřivost, skepse, ironie na jedné, vlastní přeceňování, jakýsi zbytek biblického vyvolenství, byly základem všeho židovského smýšlení a myšlení. Poněvadž byli po staletí v defensivě byl jejich rozum bystřejší, což stejně přispívalo k zmíněnému již sebehodnocenění. Ke všemu musili židé si hledět obchodu, když po celé věky byli vylučováni z každého jiného zaměstnání, i věda byla jim nepřístupna. Odtud to pilné a neustávající studium a vykládání bible a starých tomu věnovaných rabínských spisů. Nedůvěřivost k ostatnímu obyvatelstvu vedla je k tomu, že své civilní spory nepřenášeli do státních soudů, že je rozsuzoval rabín obce, návyk, který ostatně trvá do dnešního dne v Rusku, Rumunsku, Polsku a do jisté míry i na naši Podkarpatské Rusi. Tak vznikli věhlasní rabíni v těchto zemích, tak zvaní zázračni rabíni, kteří ovšem žádných zázraků nekonají, ale svým bystrým rozumem dovedou vyříditi spory a souáy svých souvěrců.

Z této povahy židovské, z povahy jich myšlení vznikl také židovský vtip a židovská anekdota. Skutečná židovská anekdota má tudíž vždy ráz toho myšlení židovského i když ironisuje židy samé. Nikdo by také nedovedl karikovati a ironisovati příznačné vlastnosti a vady židů tak, jak je karikují sami, nikdo nedovede vniknouti do duše židovské jako žid sám. Proto nezřídka rozumí takovým vtipům a anekdotám jen židé, a anekdota, která potřebuje teprve širokých výkladů, není působivá. Už v pořekadlech a příslovích židovských můžeme sledovati skeptický a ironisující ráz židovského myšlení. Nevzdávají se ironické skepse ani ve svých pořekadlech o Bohu. Při tom tato pořekadla jsou vesměs původu polsko- a rusko-židovského, kde je do dneška daleko víc víry a orthodoxie, než mezi ostatními židy v Evropě. Bůh poctivě platí, jen pomalu. Kdyby Bůh bydlel na zemi, lidé by mu vytloukli okna. Chce-li Bůh člověka zbavit rozumu, vezme mu na stáří ženu. Bůh je starý kumštýř! Bůh je otec — štěstí otčím. Bůh sám není bohat, ale jednomu bere a dá to jinému. Když Bůh dává mráz, musí dát také šaty. Bůh pomůže — ale jak pomůže Bůh, až Bůh pomůže? Kdo nevěří v Boha, dostává pobožnou ženu. S Bohem nelze si zahrávati: předně to není dovoleno a za druhé on to nestrpí. Myslí, že chyť Boha za nohy.

Rabín požívá v obci obyčejně značné vážnosti. Přes to však jeho postavení ani v pobožných a malých obcích daleko není tak význačné a významné, jako na př. katolického faráře. Židé jsou i zde kritičtí a nesčíslný počet židovských pořekadel a anekdot si dobírá rabínů. K právoplatné židovské bohoslužbě je třeba přítomnosti nejméně desíti mužů, (minjin) mulier taceat in ecclesia platí také pro židy, ženy nemají platnost. I praví židovské pořekadlo: 9 rabínů není minjin, ale deset ševců ano. — Zvoliti rabína je snadno, ale zbaviti se ho je skoro nemožné.

— Tlustý rabín a tenký farář nestojí za nic. — Nicméně význačné postavení v obci děkují rabíni v první řadě přece jen lepšímu vzdělání a především své chytrosti, někdy jen mazanosti, která pak ovšem musí být větší, než jakou vládne obec sama a její předáci. Jinak má rabín zlý život.

Přišel k rabínovi žid a naříkal na neštěstí, jež ho potkalo. Syn se dal pokřtít. Rabín ho konejšil a s hlubokým vzdechem se přiznal, že i on má syna, který se dal pokřtít. „A co jste udělal vy, rabíne?" ptal se nešťastný žid. „Promluvil jsem s Bohem!" odpověděl. „A co řekl Bůh?" pátral žid. „Co řekl? To co říkám já tobě: že měl také syna a že se dal také pokřtít!" Uklidněně odešel žid od svého rabína. —

V Polsku i v Rusku byl vždy nadbytek rabínů takže se tam vyvinul celý stav rabínů tak zvaných putujících. Byli to lidé jednostranně vzdělaní jen studiem židovských věd a výkladů svatého písma. Chodili od obce k obci více méně žebrajíce. Tu a tam jim povolil místní rabín, že směli v sobotu po bohoslužbě pohostinsku kázat. Mívali s sebou vždy jakéhosi obřadníka, aby zvýšili svou reputaci. Lepší žebráci, kteří spoléhali na dobročinnost souvěrců. Jeden takový „zázračný" rabín se svým společníkem přišel v pátek večer do obce, která byla známa svými chudými a skrblými členy. Obřadník smutně prohlásil, že se jim zde povede špatně, museli zůstat přes noc a sobotu, poněvadž v sobotu nesměli podle rituálních předpisů ani cestovat ani brát do ruky peněz. Rabín svého druha konejšil. „Nedělej si starostí. Já jsem zázračný rabín a ty se tady budeš vydávat za církevního zpěváka. Však se tak přes ten šábes přetlučem." Přihlásili se u představeného židovské obce a ten je ihned pohostil a připravil jim také slušný nocleh. Ráno hostitel přišel k rabínovi a řekl: „Pane, jsme malá, chudá obec a nemáme stálého zpěváka. Vy ho máte s sebou ať při dnešní bohoslužbě zpívá!" „Bude zpívat," odvětil rabín a představený plný radosti odešel. „Jak mám zpívat, vždyť nemám hlas a neumím nic podobného?" ptal se průvodce rabínův, jen co hostitel odešel. „Postavíš se k oltáři a při prvním tónu padneš a budeš hrát mrtvého. Vše ostatní přenech mně!" Tak se stalo. Židé z obce se sešli v modlitebně a pohostinský zpěvák po prvním slově padl, jakoby raněn mrtvicí, na zem. Ale židé se nelekli. „Je tu zázračný rabín, nechť udělá zázrak". říkali. Zázračný rabín vytáhl svou modlitební knížku, začal odříkávat všechna požehnání a pojednou se „mrtvý" pohnul. Teď teprve překvapení židé se ptali rabína: „Co bude?" a ten klidně odpověděl s pathosem: „Žít bude, ale zpívat už nebude nikdy!"

Kostelní zpěvák z povolání ucházel se o takové místo v jedné obci. Zpíval na zkoušku při sobotní bohoslužbě a zpíval mizerně. Když odcházel ze synagogy, ptal se rabína, jak se mu zpěv líbil. Rabín nechtěl mu kritikou ublížit a řekl: „Dost dobře, jen na jednom místě zpíval jste falešně." „Kde prosím?" vyzvídal zpěvák. „Na místě, na němž jste stál!" dodal rabín.

K rabínovi přišla žena a stěžovala si na svého muže, chce prý se dát rozvést. Rabín nasadil si brýle, podíval se na židovku. „Má docela pravdu!" rozsoudil rabín.

Ptal se jednou bocher (studující talmudu) svého učitele: „Proč pane, se slaví radost z thory (simchasthora) v září, když den, kdy Mojžíš s desatery sestoupil s hory Sinai, oslavuje v červnu?" I odpověděl rabín: „Kdybych ti to vysvětlil přímo, těžce porozumíš. V talmudu najdeš pověst a na ni poznáš proč mezi oběma slavnostmi, oslavujícími tutéž událost a věc, je časová mezera tří měsíců. Byl jednou židovský král, který přes svůj vysoký věk, měl mladou, krásnou dceru. Král, jemuž nebylo dopřáno štěstí mít syna, cítil, že dnové jeho jsou sečteny a domlouval tedy své dceři, aby se vdala, aby alespoň jeho zeť mohl převzíti vládu říše. Přicházeli princové, knížata a jiní mocní tohoto světa, ale dcera odmítala každého. ‚Zavru oči své k věčnému spánku, zůstaneš sama, lidé jsou zlí, vezmou ti vše, trůn, bohatství — budeš nešťastna, nevdáš-li se.' Marné byly však všechny rady otcovy, dcera nenalezla zálibu v žádném nápadníku. Jednoho dne vyšel si kmet se svou dcerou mimo město na procházku. Zdaleka viděli ohromný zástup lidí, jenž se valil za třemi muži. Vraha nějakého dva kati vedli na popravu spoutaného. Dcera pátravě se zadívala na zástup a hlavně na odsouzeného, až konečně prohlásila: ‚Toho muže, kterého vedou kati, si vezmu za muže a nikoho jiného.' Král se zhrozil této řeči své jediné dcery: ‚Zbláznila jsi se nebo co s tebou se stalo? Vraha chceš za chotě?' ‚Toho, nebo nikoho jiného.' Král si nevěděl rady. Kázal tedy svému pobočníkovi, aby co nejrychleji doběhl k zástupu a dal přivésti odsouzeného před krále. Přivedli vraha a král promluvil k němu takto: ‚Bůh nad námi, milostivý a milosrdný, vykonal zázrak. Nejen že nebudeš popraven, ale pojmeš dceru mou jedinou a dědičku za ženu a až zemru budeš králem a dědicem mým!' Odsouzený však odpověděl: ‚Nechť žehná Bůh tobě velký králi i spanilé dceři tvé. Ale mne nech popravit, jak bylo souzeno!' Udiven tázal se král odsouzence: ‚Proč se vzpíráš a volíš raději potupnou smrt, když už jsi nalezl milost u krásné a dobrotivé dcery mé?' I odpověděl vrah: ‚Co může být, o králi, na spanilé dceři tvé, jaké může být povahy, když si chce vzít vraha, k smrti odsouzeného. Je jistě zlá a praví písmo: išu ra, marme moves — zlá žena horší smrti! Nech mne zemřít mocný králi a pane!' Všechno komonstvo královo i král jali se odsouzence přemlouvat a dokazovali mu, jak spanilá na těle i duši je princezna. Konečně prohlásil vrah: ‚Chci splniti tvé přání, mocný pane, ale jednu podmínku si kladu: dáš mi svou dceru na tři měsíce. Přesvědčím-li se, že je tak dobrotivá, milostivá jak zde všichni tvrdíte, vezmu si ji za ženu. Jinak zemru!' Dcera králova nechtěla od odsouzence upustit, ona i král svolili a vrah dostal princeznu na zkoušku. Přesvědčil se, že je vskutku vší lásky hodna, vzal si ji a radost byla v celém národě. Tak to bylo také tenkrát s Mojžíšem. Když náš prorok sešel s hory Sinai s přikázáním božím a řekl: ‚Totoť Vám posílá Bůh!' počali židé reptat a volali: ‚Co na tom může být dobrého, když to Bůh posílá židům?!' Nařídil tedy Mojžíš, aby bedlivě zákony boží projednali a prostudovali. To trvalo tři měsíce a židé poznali, jak velebný je zákon ten a radost z daru Všemohoucího byla všeobecná. Proto se slaví thora tři měsíce po onom dnu, kdy Mojžíš ji přinesl s hory Sinai."

Tato židovská anekdota je typická pro jeden druh všech židovských anekdot, projevujíc skepsi židovskou ke všemu s čím se žid v životě setkává. Skepse ta není nahodilá. Pobiblické dějiny židovstva, útrapy židů ve světě od okamžiku kdy opustili původní svou vlast a žijí roztroušeně po celém světě, učinily z vyvoleného prý národa zatvrzelé skeptiky pro všechny časy a nedovedou věřit, že by se ve světě mohlo něco stát, co by židovstvu mohlo prospět nebo dokonce zlepšit všeobecnou situaci světového židovstva.

Ale tato skepse neplatí jakmile židé jsou mezi sebou. Tu přece jen proniká vědomí vyvoleného národa, jinověrec — goj — znamená mnohem méně než oni si o sobě myslí. Je známo s jakou až středověkou okázalostí se slavilo v císařské Vídni Boží tělo. František Josef v čele všech mužských členů panovnické rodiny, členů vlády, dvora, majitelů zlatého rouna a velkokřižníků všech řádů kráčeli tu se svíčkami v ruce za vídeňským kardinálem v procesí ulicemi vnitřního města vídeňského. Veškerý provoz v ulicích byl zastaven a v úzkých ulicích šlo o život, diváci přišli ne pouze z Vídně, ale na tribunách zvlášť pro toto procesí zřízených mačkali se cizinci za drahé vstupné. Zejména z Anglie dojížděli četní hosté, jakmile bylo jisto, že císař bude „vystupovat". Proti své vůli dostali se do tlačenice diváků dva polští židé a museli se na celou tu parádu dívat také. Když bylo po všem, lidé se rozcházeli, povídá Izák: „Tak, co k tomu říkáš? Ten císař!" Moric skrčil ramena a docela opovržlivě: „Je to přec jenom goj!"

Nejvíc židovských anekdot je přirozeně ze života obchodnického. Žid v nich pravidelně hraje úlohu nejchytřejšího, nejprohnanějšího. Vypravuje se o obchodníku střižním zbožím a módními artikly v Mladé Boleslavi z dob, kdy židé ještě jezdili na jarmarky, že k němu přišli jednoho dne časně zrána o týdenním trhu, židé z Jičína, jak je vlak už před pátou hodinou ranní přivezl. „Pane Kohne," řekl jejich mluvčí, „nemůžeme snídat, nemohli jsme se ještě pomodlit, modlitebna je zavřena, nechte nás ve vašem obchodním lokále vykonat ranní modlitby." Pan Kohn svolil. Jičínští počali klást své řemínky modlitební na hlavu a ruce a po modlitbách se s díky poroučeli. Když přišli za týden zas, dobromyslný pan Kohn svolil zas ale dodal: „Ale postavte se k vlněným šátkům, u těch hedvábných, co jste stáli minulý čtvrtek, přijdou mi ty modlitby příliš draho!" — „Co stojí kilo macesů?" táže se před velkonočními svátky žid v obchodě pana Poláka. „Čtyři koruny padesát," dí pan Polák. „Dovolte, jak to můžete žádat? Naproti paní Jerusalemová žádá pouze 2·20 Kč!" „Tak si je kupte u paní Jerusalemové" odbývá svého kupce pan Polák. „Už žádné nemá, je vyprodána!" nato kupec. Pan Polák:

„Až já žádné nebudu mít, bude stát kilo korunu padesát!“ — Když po vypuknutí světové války byla v Budapešti vypsána první válečná půjčka a apelováno na vlastenectví obyvatelstva, mnohonásobný milionář Zwicker prodal svůj velkostatek, domy v Budapešti, zařízení nádherného bytu svého, zkrátka vše, co měl. To co on, jeho žena, a dvě děti měli na sobě, bylo jediné nemovité jmění jeho. Všecky peníze dovedl převézti do Švýcar a sám se tam chystal s rodinou. „Proč to děláš?“ ptali se jeho přátelé. „Země, která žádá, aby se z vlastenectví dávaly peníze, není mou zemí!“ odpověděl jim Zwicker. — „Hlavní věcí v obchodě,“ poučoval Kohn svého syna, „je poctivost! Povím ti příklad jak já jsem se vždy podle tohoto pravidla choval. Měli jsme s Pickem obchod s koňmi. Jednou jsme prodali jednomu hraběti tři páry krásných běloušů za 25000 zlatých. Hrabě hned nezaplatil a po dvou měsících jsem tedy dojel na jeho statek se přeptat, co dělá hraběcí rodina, aby nemyslel, že takového pána chci upomínat. On dobře porozuměl a zaplatil. Nepřepočítával jsem podané mi peníze — kdopak by před tak velkým pánem přepočítával! Strčil jsem obnos do kapsy a poroučel jsem se. Zašel jsem do hospody a tam teprve jsem peníze spočítal. Hrabě se patrně zmýlil, dal mi třicet tisíc. Nikdo u toho nebyl, když mi peníze dával a nikdo při tom nebyl, když jsem je v hospodě přepočítával. Mohl jsem si tedy klidně nechat těch pět tisíc, jež mi dal omylem, víc. Ale poněvadž jsem byl vždy v obchodě poctivým, šel jsem k svému společníku Pickovi a vyplatil jsem mu 2500 zl, polovičku, která mu patřila!“

Všechny židovské anekdoty ztrácejí mnoho na své působivosti, když se tisknou nebo vypravují v jiném jazyku, než jak byly formulovány, buď německy nebo v německožidovském žargónu. A židovský žargón nechytil se vyjma němčiny žádného jazyku. Jen v nejstarší židovské obci mimovýchodní v Evropě, v Rotterdamu, znají jisté holandskožidovské nářečí. Ale známé maušlování existuje jen v němčině. Moderní, takřka mezinárodní židovské nářečí „jiddisch“ není identické se žargónem je v něm daleko víc hebrejštiny, ale spojovací řeč je přec zase německá. Vycházejí v tomto nářečí jak v Polsku tak v Americe velké deníky a knihy. Stará hebrejština, oživená sionisty, s těmi žargóny a nářečím nemá nic společného. Do židovských přísloví a pořekadel, vzniklých hlavně v Rusku a Polsku, je velmi zhusta zavlečená polština i ruština. Jak je mezinárodní židovská anekdota skoro vždy naprosto nepolitická, zlokalisovala se v Polsku a Rusku, kde často v pořekadlech karakterisuje jednotlivé kraje polské nebo města. Jistý folklor Litváci na př. jsou v takových pořekadlech karakterisováni jako zloději a cos obdobného vzniklo na Slovensku ovšem za maďarských dob! Židé sami označovali nitranské židy za zloděje. Židovské confiteorz ní: „Slyš, Izraeli, tvůj Bůh je jediný a nejvyšší!“ Dotyčné přísloví pak zní: V Nitře se nemá modliti „Slyš!“ Proč? Při vyslovování tohoto slavnostního přiznání víry orthodoxní židé zavírají oči, oslněni září svého Boha. Jelikož nitranští byli zloději (ovšem za maďarských časů!) bylo toto zavírání očí nebezpečným, poněvadž... Proto prý podle židovské anekdoty byly v nitranské modlitebně vyvěšeny tabulky, jež hlásaly:

„P. T. účastníci bohoslužby se upozorňují, že náboženská obec v Nitře žádným způsobem nepřijímá odpovědnost za předměty mezi bohoslužbou ztracené a zcizené.“ Ještě jedna obec židovská na Slovensku slynula zlodějstvím. Drasticky ostatní židé tuto povahu obce líčili tím, že tvrdili jak se u židů obvyklé návštěvy mrtvých v dotyčné obci konají. Chodí se tam prý na hřbitov s řebříkem, jelikož většina skončila na šibenici! Ukradli tam prý jednou dokonce loď na Dunaji!

Odkud se židovské anekdoty berou, jak vznikají? To, se nedá zjistit. Že je nikdo vědomě nevyrábí, je samozřejmé, na to je v nich často příliš mnoho ducha a vtipu. Pravděpodobně vznikají úpravou vtipných poznámek jednotlivců, ústní tradicí. Je proto příklad. Vídeňský žurnalista Mendel Singer měl daleko více vrozeného vtipu než vzdělání. V parlamentě vídeňském ptal se ho jednou vysoký excelencpán, jak se mu vede. „Jak se starému židovi může vést?!“ odpověděl Singer otázkou. „Vždyť nejste tak stár, pane císařský rado!“ na to pan hrabě. „Kolik je vám?“ „Pětašedesát, Excelence!“ „To přec není moc!“ „Excelenci, pro katedrálu to není mnoho, ale pro starého žida je to zrovna dost!“ odpověděl Singer. Tato anekdota brzo nato se rozběhla po celé Evropě v nejrůznějších formách, jsouc brzo tomu, brzo onomu židovi připisována. A přec vyšla z vtipné odpovědi Singrovy. Ještě známějším vtipkářem byl vrchní ředitel berlínské obchodní společnosti Fürstenberg. Doufaje, že dojde uznání, honosil se Fürstenbergovi ředitel průmyslového podniku: „Co říkáte, pane generální řediteli naši bilanci. Vydělali jsme loni celý náš akciový kapitál!“ Na to chladně Fürstenberg: „Alespoň ho zas máte!“ Při odjezdu nočním vlakem nějaký cestující na berlínském nádraží nedostal lůžko ve spacím voze. Průvodčí jej upozornil, že Fürstenberg, který jel sebou, má pro sebe koupena dvě lůžka. Cestující ho šel požádat, aby mu jedno přenechal. Na tuto žádost Fürstenberg odvětil suše: „Vyspím se na to. Přijďte ráno!“ — Všechny tyto anekdoty dostávají se do oběhu bez udání původce a připisují se pak osobám v jiných městech a zemích známým, až konečně putují světem se známým všeobecným. Dva židé.... Na židovské anekdoty nevydávají se certifikáty o původu, ani když se vyváží do ciziny.

B. H.

NOVÉ KNIHY.

Filmová revue „Studio“, vydávaná Aventinem za redakce Dr. Ot. Štorcha-Mariena a Dr. Otty Rádla, vstupuje do svého třetího ročníku. Je pozoruhodné, že se podařilo v našich poměrech vybudovati měsíčník se skvělou úrovní grafickou, mezi jehož spolupracovníky patří nejlepší filmoví pracovníci evropští. Po stránce kritické představují „Studio“ a německé „Filmkunst“, švýcarské „Close up“ a francouzské „Revue du Cinéma“ jediné nezávislé odborné časopisy evropské, hodnotící světovou produkci filmovou výhradně s hlediska uměleckého. Novinkou našeho nakladatelského podnikání jest, že Studio počíná letošním rokem vycházeti v souběžném vydání německém za spolu práce jednoho z nejvýznamnějších německých filmových publicistů A. Kraszny-Krausze. První svazek obsahuje původní rozmluvy s Pudovkinem a G. W. Pabstem, studii o avantgardistech Dzigovi Vertovovi, Alexi Strasserovi a Lottě Reinengerové, portretní essaye o Gretě Garbové, Marleně Dietrichové, stať o O'Neillovi ve filmu, duchaplné glosy Bély Balázse, referáty o nových filmových publikacích, o nové české filmové tvorbě, o produkci německé letošního roku a o všech nových dílech filmových v poslední době u nás uvedených. Cena svazku velikého formátu s množstvím krásných reprodukcí na křídovém papíře obnáší měsíčně 8 Kč.

Prvních 20.000 km

ukáže Vám teprve hodnotu účelné konstrukce, výborného materiálu a dokonalého dílenského zpracování automobilu ŠKODA. Jen dlouhá nepřetržitá služba zdůrazní Vám mechanickou spolehlivost vozu ŠKODA a přesvědčí Vás o jeho úspornosti v provozu i v udržování. S plynoucími měsíci a lety poroste Váš respekt před jeho kvalitou a zaměníte-li jej jednou za jiný, bude to opět ŠKODA.

AKC. SPOLEČNOST PRO AUTOMOBILOVÝ PRŮMYSL (ASAP)
Praha II., Vodičkova 38. Telefon 286-47 až 49.

Velký výběr

plnicích per
(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Vágner, Brno-Česká 16.

ČTYŘI KNIHY EROTIKY

NAPSANÉ DŮSTOJNÍKEM RAKOUSKO-UHERSKÉ ARMÁDY

KAREL ŠARLIH

(vlastním jménem Karel Čada) byl rytmistrem v rakousko-uherské armádě. V kterési haličské garnisoně zastihla jej světová válka, postupoval proti Rusům, pak utíkal do Karpat, snášeje s vojskem kruté útrapy horské zimy, ochuravěl z nachlazení těžkou chorobou ledvin a zemřel neočekávaně, kdy přátelé jeho měli za to, že je již v rekonvalescenci, 18. dubna 1916, nedočkav 34 let. Jeho život zrcadlí se v jeho spisech. On věřil, že problémem života jest žena a proto celé jeho dílo je tak vysloveně a žhavě erotické. Mladí lidé jeho románů a novel, důstojníci i vojínové, trpí i ztroskotávají, jakmile smutný běh jejich života zkřížil přelud ženské krásy. Celé dílo tvoří tyto čtyři svazky:

Tvrdošíjní ilusionisté

Kniha obsahuje tři novely: Menuet sfingy — Angela — Nezdařený experiment. 160 stran. Brož Kč 20·—, v celoplátěné vazbě Kč 30·—.

Erotické dobrodružství Nikity Ochalčuka

7 novel: Opravdové chvíle v životě nadporučíka Prokopa — Jak se Trifon Barbui chtěl státi maďarským člověkem — Smutný husar Juon Valesescu — Poslední večer zprašivělé ovce atd. — Stran 23. — Cena brož. Kč 25·—, v celoplátěné vazbě Kč 35·—.

Sobecké jinošství Vladimíra Vratkovského

Román důstojníka a jeho čtyř milenek — román o touze a mateřství, které se neuskutečnily. — Stran 224. — Cena Kč 25·—, v původní celoplátěné vazbě Kč 35·—.

Úšklebky sexu

Povídky: Jurica — Zvědavá — Jaro — Heliodor — Zmrzačený Don Juan — Chanteusa — Msta — Výstraha zkušené ženy — Pastel — Pout paní Marici — Shledání — Lazar, věrný manžel atd. — Stran 260. — Cena Kč 30·—, v původní vazbě Kč 40·—.

Zde odstřihněte přiložený lístek, vložte do obálky a zašlete svému knihkupci neb

NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18.

Žádám na splátky po Kč.....*)

4 svazky Díla K. Šarliha — brož. za Kč 100·—*)

4 svazky Díla K. Šarliha — váz. za Kč 140·—*)

Jméno a místo (přesná adresa):

.....

*) Co se nehodí, škrtněte.

.....

Nové knihy PYRAMIDY

knihovny náročného čtenáře

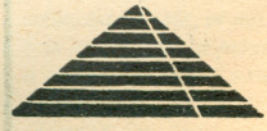

JOSEF MÜHLBERGER

HUS V KOSTNICI

První skutečný román o Husovi

Kniha, kterou napsal německý spisovatel z Čech pro knihovnu PYRAMIDU, přináší nové pojetí Husa. Vychází jako originál nejprve v české řeči. — Mohutná historická freska koncilu kostnického, s jeho papežem-loupežníkem, s jeho rozeklaným císařem Zikmundem a vrahem Cossou, preláty, měšťany a nevěstkami, s morem a radovánkami, a také s jeho Husovou hranicí.

Max Brod napsal:

„Mezi mladými spisovateli v Čechách jest významný Josef Mühlberger svou velkorysostí a lidskou jemností. Jen zřídka nalezneme tyto dvě hlavní podmínky pravého epika tak přirozeně spojeny jako v jeho románu o Husovi".

A. C. NOR

JEDNO POKOLENÍ

Studentský román

Život našeho dorostu v prvních letech po válce, jeho smyslová chtivost, nové formy jeho milostného života, jeho život politický, jeho poměr ke studiu — ano, zajisté, jsou to věci choulostivé. Ale zatajovati je? Není také úkolem romanciérovým, aby ukázal i na takové obrazy života, kterých se děsí?

Můžeme je v „Jednom pokolení" sledovati jako kolektiv, neboť děj knihy je záměrně umístěn do studentské kolonie na Letné. Tato kniha vzbudí mnoho polemik. Pro většinu čtenářů české knihy objevuje v ní A. C. Nor novou a neznámou pevninu. — Romány Mühlbergerův a Norův vyšly v knihovně náročného čtenáře.

PYRAMIDA

dobře vázané v trvanlivých deskách, potažených balonovým plátnem a v ochranných obalech. Na jejich typografické úpravě participují Jindřich Štyrský a F. J. Müller. Cena románu 35 Kč. Pro odběratele desíti svazků knihovny PYRAMIDY jen 29 Kč. — Bližší informace podá nezávazně každý knihkupec nebo přímo

NAKLADATELSTVÍ SFINX, B. JANDA
PRAHA II., KARLOVO NÁM. ČÍSLO 15.

Na dovolenou

Veselá mysl – půl zdraví

Ed. Bass:
Klapzubova jedenáctka.
Povídky pro kluky malé i velké.
S kresbami Jos. Čapka. Brož. Kč 15·—.

Ed. Bass:
Případ čísla 128 a jiné historky.
Brož. Kč 18·—.

Ed. Bass:
Šest děvčat Williamsonových a jiné historky.
S obálkou a v úpravě Jos. Čapka.
Brož. Kč 20·—, váz. Kč 30·—.

K. R. G. Browne:
Honba za Annou.
Přel. Ma-Fa. S obálkou O. Mrkvičky.
Brož. Kč 20·—, váz. Kč 28·—.

K. R. G. Browne:
Rytíř jednoho dne.
Přel. Ma-Fa. S obálkou O. Mrkvičky.
Brož. Kč 20·—, váz. Kč 28·—.

Frank Heller:
Miliony Marka Pola.
Přel. M. Lesná-Krausová. S obálkou O. Mrkvičky.
Brož. Kč 18·—, váz. Kč 26·—.

G. K. Chesterton:
Nedůvěra Otce Browna.
Přel. St. Jilovská. Brož. Kč 21·—.

Jindřich Plachta:
Pučálkovic Amina.
S ilustracemi a obálkou O. Sekory.
Brož. Kč 15·—, váz. Kč 25·—.

Karel Poláček:
Povídky pana Kočkodána.
Brož. Kč 14·—.

Karel Poláček:
Na prahu neznáma. Kouzelná šunka.
Brož. Kč 12·—

Karel Poláček:
Muži v offsidu.
S ilustracemi a obálkou A. Pelce.
Brož. Kč 35·—, váz. Kč 47·—.

Karel Poláček:
Hráči.
S ilustracemi a obálkou O. Mrkvičky.
Brož. Kč 25·—, váz. Kč 37·—.

H. G. Wells:
Otec Kristýny Alberty.
Přel. B. Králíková-Stránská.
Brož. Kč 30·—.

U všech knihkupců a v nakladatelství
Fr. Borový, Praha II., Národní 18.